

Handwritten scribble

14 JUNI 1956

C 2073

Handwritten mark

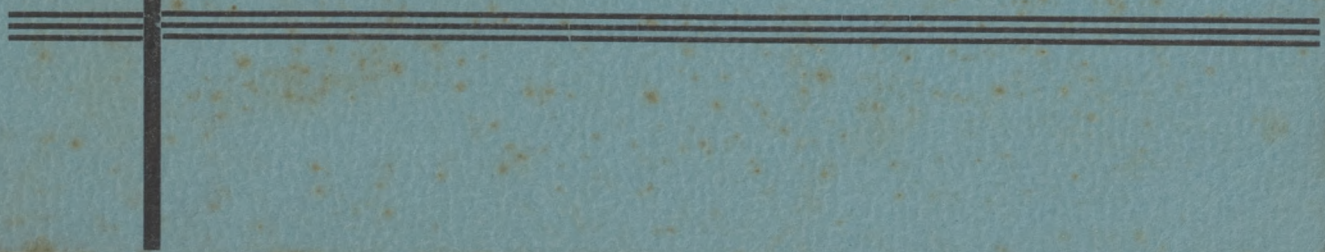
--	--	--	--	--

ILUX

1944

CURACAO
NOV. - DEC.
JAARGANG 2
NUMMER 3

Het adres voor de betrouwbare uitvoering
van uw recepten zijn de Botica's

EMMA
JULIANA
BEATRIX

**Onthoudt deze nummers voor het
bestellen van uw geneesmiddelen**

Toilet Artikelen
Chemicaliën
Drogerijen
Verbandstoffen enz;

1--6--3--6
1--8--3--7
1--7--0--0

**PRIMA SERVICE !
FRANCO THUISBEZORGING !!**

LORENZO I. PIETERS

COMMISSION AGENT

GENERAL OFFICE SUPPLIES
HOUSEHOLD ARTICLES

MEUBEL ETALAGE

Breedestr. Otrabanda No. 124 124 A 124 B

Telefoon No. 1657

**HET HOLLANDSCHE
HANDELSHUIS**

BREDESTRAAT 121. TEL. 2064,

HEEFT STEEDS VOORRADIG;

**ALLE SOORTEN LEVENSMIDDELEN
NAAR HOLLANDSCHE TRANT.**

DEGELIJK
GOED
GOEDKOOPT

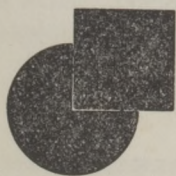
LENDIERINGS

BOUW

BEDRIJF

Santa Rosa 59. Telf.: 1566

Alle Bouwwerken

GOEDE KLEEDING
MOOIE CADEAUX
FIJNE DRANKEN . . .

VINDT MEN STEEDS EN HET BEST BIJ

LA CASA AMARILLA

HET ADRES VOOR ARTIKELEN VAN
DISTINCTIE EN KWALITEIT
VOOR DAMES, HEEREN, EN KINDEREN

„LA BOTA ARGENTINA“

RUYTERPLEIN 1 - BREEDESTRAAT PUNDA TEL. 1944

De populairste zaak in Dames-Heeren
en Kinderschoenen. Wekelijksche aan-
vulling met de modernste Dames-
Heeren en Kinderschoenen van Ar-
gentinie's gegarandeerd fabrikaat

GRIMOLDI

Dames en Heeren.

Bezoekt „LA BOTA ARGENTINA“

Prima qualiteit! Coulante bediening!

LUX

onder redactie van : H. M. Hulsman O. P. Hoofdredacteur.

Fr. M. Rigobert Secretaris, Mevr. E.B.M. Da Costa Gomez-Heiling

Nov. — Dec. 1944

Mr. J. J. A. Ellis, — Dr. Joh. Hartog, — Mr. H. J. M. Hoogeveen

ALGEMEEN TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Redactie Secretariaat: St. Thomascollege Curaçao N. W. I. Telefoon. 2056
Drukker — Uitgever: Scherpenheuvel. Prijs f. 1, per Aflevering. - f. 5, - per Jaargang.

INHOUD: De Vredeswerkzaamheid der laatste Pausen, P. fr. M. Möhlmann O. P.
De groote leugen en de waarheid, G. E. Alers, In Uniform, G. E. Alers, Na-bloeden
G. Gbyau, Het Pausdom in de Geschiedenis, Correctie, G. E. Alers, De Woorden van
Jezus.

De Vredeswerkzaamheid der laatste Pausen

Ons artikel „VREDE DOOR RECHT” in ons vorige nummer van LUX, sloten wij met de belofte, terug te komen op de vredesarbeid der laatste Pausen, die het meest klaar en duidelijk aan de wereld hebben verkondigd, welke vrede alleen blijvend en duurzaam zijn kan.

Wegens de grootheid der stof kunnen wij uit de geschiedenis der laatste 50 jaren, slechts enkele grepen doen.

In 1879 zeide Leo XIII in een toespraak tot de Kardinalen; „Alleen Jezus Christus kan een ware en volmaakte vrede verlenen d.i. een vrede, die steunt op orde, waarheid en gerechtigheid als op zijn fundament. Daarom moet ook de Kerk, die Christus aanstelde als leerares der waarheid en als beschermster der gerechtigheid, de vruchtbaarste en zekerste bron van de vrede zijn.”

Tien jaar later uitte hij zich in een allocutie aldus: „Niets is dringender, niets is noodzakelijker dan de oorlog tegen te gaan, en

ieder streven moet aangezien worden als een loffelijke poging overeenkomstig de Christelijke levensbeschouwing en het algemeen belang.” En dan wijst hij er tevens op, dat „de grote legers en de voortdurende uitbreiding der krijgstoerusting onmogelijk de vrede kunnen waarborgen, doch dat zij veeleer de vrede in gevaar brengen.” In 1894 werd deze waarschuwing nog eens herhaald.

Toen de Russische Gezant bij het Vaticaan Tscharykoff, in 1898 aan Paus Leo XIII verzocht de vredesplannen van Nicolaas II te ondersteunen schreef de staatssecretaris Rampolla het volgende:

„De Paus houdt er aan vast, dat de vrede niet bestaan kan, wanneer hij niet steunt op de basis van het christelijke publieke recht. Om het wederzijdse wantrouwen en de oorlogstoerusting te doen verdwijnen, en de volken ertoe te brengen elkander als broeders te beschouwen, is het noodzakelijk, dat de christelijke rechtvaardigheid

tot volle gelding kome over de wereld. Men heeft de betrekkingen tussen de volken willen regelen door een nieuw recht, dat steunde op het utiliteitsprinciep, op het heersen van geweld, op de eenmaal voldongen feiten en op andere stellingen, welke een verloochening inhouden van de eeuwige en onveranderlijke wetten van de rechtvaardigheid. Dat is de hoofdoorzaak, waarom Europa in zulk een deerniswaardige toestand gekomen is. De H. Stoel heeft nooit opgehouden tegen zulk een onzalig systeem zijne stem te verheffen. De Paus laat ook thans niet na, om in den geest der volken de christelijke idee van rechtvaardigheid en liefde te doen doordringen."

Hoe bij de eerste vredesconferentie de Paus behandeld werd, hebben we reeds in het vorig artikel beschreven.

In 1911 richtte Pius X een schrijven tot de Apostolische Delefaat in de Ver. Staten van N. A., waarin hij de pogingen om de oorlog te voorkomen prijst en waarin hij evenals zijn voorganger wees op het groot gevaar, dat gelegen is in de grote legers en in de enorme krijgstoerusting.

„De Paus van de Vrede.”

Toen Benedictus XV aan de regering kwam, was de eerste wereldoorlog reeds uitgebroken. Zijn werken voor de vrede en vooral zijn praktische voorstellen, waarnaar helaas niet geluisterd is, werden in September 1924 door de voorzitter van de Volkenbond hogelijk geprezen en gaven hem zelfs een standbeeld in het Turkse Constantinoepel, met als opschrift. „De Paus van de Vrede.”

Zodra hij aan de regering kwam, richtte hij een oproep tot alle katholieken der wereld (*Ubi primum*; 8 Sept. 1914) en tot de regeringen der oorlogvoerende landen om hen tot het sluiten van de vrede te bewegen. Hetzelfde deed hij in zijn eerste en-

cycliek (*Ad beatissimi Apostolorum Principis*; 1 Nov. 1914).

Als plaatsvervanger van den „*Princeps Pacis*” den Vrededorst, was dit zijn voornaamste taak. Een ware, echte vrede lag volgens hem, natuurlijk gegrond in de gerechtigheid en de naastenliefde. Hij was er van overtuigd, dat in de grond der zaak, vrede was, zoals St. Augustinus het gezegd had; „de rust der orde”. De zaken zijn in orde, wanneer iedere zaak zijn eigen plaats heeft. En het behoort tot de zedelijke deugd van rechtvaardigheid, om de beletselen, welke een goede orde in de weg staan, op te ruimen; de goddelijke deugd echter der liefde, moet die vereniging van harten en zielen bewerken, welke het wezen uitmaakt van de juiste orde onder de mensen.

Maar daar was nog een derde factor nodig; dat was de theologische wijsheid. Het is de wijze man, die de concrete plannen maakt voor de vrede en de orde.

Terwijl de Paus wachtte op het geschikteste ogenblik, om met deze plannen voor den dag te komen, zat hij niet stil.

Op honderde manieren werkte hij aan de verlichting der ellenden van de eerste wereldoorlog. De uitwisseling van invaliede krijgsgevangenen, het onderbrengen van zieken en gewonden, het vaststellen van den Zondag als rustdag voor de gevangenen, de hulp aan kinderen in de bezette gebieden; het zijn slechts enkele punten, waarin zijn geest van Christelijke welwillendheid zich uitte.

Op 1 Augustus 1917 deed Benedictus zijn oproep aan de oorlogvoerende machten, waarin hij in overweging gaf, om een definitief einde te maken aan het conflict.

Dit schrijven is beroemd geworden als

De Vredesnota van Paus Benedictus XV.

Hierin heeft de grote vredespaus Benedictus met vaste hand, in enkele eenvoudige

trekken de beginselen omljnd, welke voor een rechtvaardige vrede nodig zijn.

Het algemeen principie te vinden was niet zo moeilijk; dat was al zo lang verkondigd door vroegere Pausen en anderen. Maar de toepassing te formuleren, die voor allen aannemelijk en practisch uitvoerbaar was dat was voorbehouden aan Benedictus XV, die een liefdevolle vader en tevens een ervaren staatsman was uit de onovertroffen leerschool der Pauselijke diplomatie. Hier toonde Benedictus vooral dat zijn leidsterren waren — gerechtigheid — naastenliefde en wijsheid.

Welke waren deze voorstellen?

Als grondbeginsel stelt Benedictus XV, dat in plaats van het fysieke wapengeweld, moet komen de zedelijke macht van het recht.

En tot bereiking van dit doel wijst hij drie middelen aan:

- 1e. Een gelijktijdige en wederzijdse m.a.w. internationale vermindering van bewapening door de mogendheden volgens regelen en garanties, die nader dienen te worden vastgesteld, waarbij men geen grotere strijdmacht op de been zal houden, dan nodig is voor de handhaving van de orde in de staat.
- 2e. De oprichting van een internationaal arbitrage-hof, waarvan de taak zal zijn het behoud van de vrede.
- 3e. Er moeten maatregelen worden vastgesteld met betrekking tot een staat die weigeren zou de internationale vraagstukken aan arbitrage te onderwerpen of die beslissingen niet aanvaardden zou.

Men ziet, de Paus dringt niet aan op volstrekte afschaffing van de legers maar alleen op vermindering van de bewapening; voor de inwendige orde van een staat blijft hij een leger nodig achten. Evenmin wil hij

vermindering van bewapening voor een of ander land afzonderlijk; zijn program is, een gelijktijdige wederzijdse vermindering van bewapening, volgens afspraak van allen, „un accord de tous.”

Waarlijk een groots program, waarvan de basis is het recht, volgens de oude stelregel „Justitia fundamentum regnorum”, en waarvan de voornaamste middelen zijn, arbitrage en vermindering van bewapening. Dit program wordt nog duidelijker, wanneer wij daarbij vergelijken de brief, dien de Kardinaal Staatssecretaris Gasparri nog in hetzelfde jaar schreef aan Mgr. Chesnelong, aartsbisschop van Sens en waarin de twee genoemde punten nader worden omschreven en uitgewerkt.

Vooreerst de weg tot vermindering van bewapening. Men had nl. beweerd dat dit middel niet te verwezenlijken was. In genoemd schrijven echter verklaart Gasparri, dat de Paus in zijn nota van 1 Aug. uit eerbied voor de hoofden der oorlogvoerende volken, dien weg nog niet had willen aangeven, doch dat volgens de mening van de H. Stoel, het enig practische systeem gelegen is in de afschaffing van de dienstplicht door een overeenkomst tussen de beschaafde naties; m.a.w. internationaal moet een accoord worden getroffen om voortaan de legers uit vrijwilligers te doen bestaan, evenals in de hele geschiedenis der wereld het geval is geweest tot aan 1814, in welk jaar voor het eerst de dienstplicht werd ingevoerd.

Ten tweede wordt nader aangeduid, waarin de sanctie zou moeten bestaan tegen een staat, die zich niet bij de beslissingen van het internationale arbitragehof zou willen neerleggen of zijn geschillen daaraan niet zou willen onderwerpen. Tegen zulk een staat zou volgens hetzelfde schrijven een economische boycot moeten worden toegepast door alle aangesloten volken.

Wat de uitvoering van dit program betreft, moeten we nog speciaal de aandacht

vestigen op twee punten waarop de Paus wijst;

1. Dit alles moet worden tot stand gebracht door **gemeenschappelijk overleg van allen**. Bij elk der drie bovengenoemde punten wordt dit afzonderlijk herhaald, en natuurlijk. Zonder dit is elke poging tot schepping eener internationale rechtsorde de zuiverste utopie; niemand die het beter wist dan de ervaren staatsman Benedictus XV.

2. De drie punten vormen een **onverbrekelijk geheel**; de bewapening wordt verminderd, als de rechtszekerheid door scheidsgerecht en sancties is tot stand gebracht; of omgekeerd. Het ene dient in de plaats te worden gesteld van het andere. En ook dit weer natuurlijk. Zou een staat zich weerloos maken, vóór de internationale rechtsorde door scheidsgerecht en sancties was verzekerd, dan zou hij afzien van zijn recht op zelfverdediging, door de natuur hem toegekend, zonder dat het andere, betere en hogere middel reeds aanwezig was. En toch gaat alleen hierdoor zijn recht, om in bepaalde gevallen eigen rechter te mogen zijn, verloren. Men kan er zeker van zijn dat de overgrote meerderheid der staten voor zulk een weerloosheid en rechtsonzekerheid niet te vinden is; (als men dat misschien niet mooi vindt, laat men zich dan aan de werkelijkheid houden.) noch ook dat Benedictus XV dit van welke natie ook verwachtte of verlangde. Ziehier de eigen woorden van zijn programma, waarin de zinsneden, die op het gemeenschappelijk overleg slaan, worden gecursiveerd.

„Het fundamentele punt moet zijn, dat aan de stoffelijke macht der wapenen in de plaats gesteld worde de morele macht van het recht. Vandaar; een **rechtvaardige overeenkomst van allen** omtrent de **gelijktijdige en wederzijdse** vermindering van bewapening, volgens regels en waarborgen vast te stellen naar de mate, die nodig is en voldoende

om de openbare orde in de afzonderlijke staten te waarborgen.

Verder ter vervanging van de legers, de instelling van een scheidsgerecht, met zijn hoge, vredelievende bestemming, volgens regels die beraamd moeten worden (à concerter) en sancties, te bepalen (à déterminer) tegen den staat die weigeren zou óf de internationale kwesties aan arbitrage te onderwerpen, óf de beslissingen daarvan aan te nemen.”

Ziedaar het Pauselijk programma en aangezien dit programma steunt zuiver op de natuurwet is dit voor ieder weldenkend mens de vredesleer; Vermindering van bewapening, scheidsgerecht, sancties. De beide laatste moeten de bewapening vervangen. Dit kan alleen geschieden bij gemeen overleg.

Korter kan het al niet. Maar wordt dit uitgevoerd dan is de wereld ook verlost van de verpletterende legerlasten en van het steeds dreigende oorlogsgevaar. Dan is oorlog altijd een misdaad, althans van de kant van de staat, die zich niet houdt aan hetgeen bij overeenkomst is vastgesteld; een misdaad die door de gezamenlijke beschaafde wereld zal worden bestreden en gestraft.

De mislukking van het plan.

Hoe werden deze voorstellen ontvangen?

Op een zeer domme manier; misschien zouden we nog wel mogen zeggen; stom. Maar met een stomiteit, die voor een groot gedeelte zijn wortels had in kwade wil.

Op de eerste plaats was het een **vertrouwelijke** boodschap aan de hoofden van de oorlogvoerende landen. Toch verschenen ze al heel spoedig in de publieke pers van verschillende mogendheden.

En in de geallieerde landen werd de Paus openlijk becritisceerd als te zijn pro-

Duits; in de centrale pers daarentegen als pro-geallieerd.

President Wilson drukte aanvankelijk zijn volkomen afkeer uit, om besprekingen te voeren met de mensen, die toen in Duitsland regeerden. Op 30 Aug. 1917 betuigde hij echter wel zijn adhaesie aan de voorstellen.

Het had de schijn, dat Duitsland nog het meest sympathiek stond tegenover het Pauselijk plan. Het antwoordde aan den Paus, dat de keizerlijke regering niet gedraald had de voorstellen aan een ernstig en gewetensvol onderzoek te onderwerpen; het verklaarde verder, hoe er overeenstemming was tussen de verlangens van Zijne Heiligheid en de vredesresolutie van den Rijksdag van 19 Juli, om geschikte grondslagen te vinden voor een rechtvaardige en blijvende vrede.

We schreven: „het had de schijn”; want de werkelijke geschiedenis is anders.

Het is de geschiedenis, waarom het plan van Benedictus faalde.

De oorzaak hiervan lag bij een man in Duitsland, een kleingeestige fanaticus. Die man was Georg Michaelis, die von Bethmann-Hollweg opvolgde als rijkskanselier op 13 Juli 1917.

De geschiedenis is in het kort deze: De Engelse regering had het Vaticaan ingelicht, dat zij bereid was met Duitsland vredesonderhandelingen aan te knopen, wanneer dit laatste land zich definitief wilde uitspreken om België te verlaten en aan dit land zijn onafhankelijkheid terug te geven. Laat Duitsland dit doen, en laat het opgeven welke maatregelen het wil nemen, om een nieuwe oorlog te voorkomen; dan zal Engeland onderhandelen.

Aan den Rijkskanselier werden door het Vaticaan deze inlichtingen doorgestuurd.

De door Engeland gestelde voorwaarden voor onderhandelen, zouden door Duitsland zeer gemakkelijk te vervullen zijn

geweest. Op 19 Juli had de Rijksdag de befaamde vredesresolutie aangenomen, welke vaststelde, dat Duitsland geen annexaties wenschte en aan geen enkele staat belemmeringen wilde stellen op politiek, economisch of financieel gebied. Ongelukkig werd de volledige tekst van deze resolutie toen niet gepubliceerd. Maar Kanselier Michaelis had de leiders van den Rijksdag ingelicht, dat hij de resolutie goedkeurde. De kanselier behoefde slechts door middel van de Pauselijke diplomaten Engeland in te lichten, dat de Britse voorstellen geheel binnen het kader vielen van de wensen van den Rijksdag.

Maar hij deed niets van dat alles. Hij bedroog de leiders van de Rijksdag. Hij bedroog de Kroonraad, samengesteld uit den keizer, den kroonprins, Hindenburg en 9 andere vooraanstaande persoonlijkheden uit regering en leger. Geen van deze personen behalve Michaelis en von Kuhlmann, zijn secretaris, wisten iets van de Engelse nota aan het Vaticaan en Michaelis bewaarde zijn geheim. Zijn politiek was om het op de lange baan te schuiven en de zaak te laten uitsterven. Op 22 Augustus had hij geschreven aan Graaf von Wedel, de Duitse gezant te Weenen: „Naar mijn mening moet ons streven zijn, het odium van een mogelijke mislukking van s' Pausen bemiddeling op onze vijanden te schuiven en hen laten zien, dat zij op de verkeerde Daarom is het mijn bedoeling in deze zaak *ziemlich dilatorisch* voort te gaan, totdat een meer klare kennis van de gevoelens (van onze vijanden) het voor ons mogelijk maakt een geschikte houding aan te nemen.”

Het resultaat van de zaak was, dat Michaelis heel handig beraamde om een nota te sturen aan het Vaticaan, vol met onbeduidendheden, maar waarin een volkomen stilzwijgen werd bewaard over het vitale vraagstuk betreffende België.

Het Pauselijk vredesplan, viel daarmede in mekaar.

Hoe kon een man zulk een dubbelzinnige houding aannemen? De geheimen van het menselijk hart zijn moeilijk te lezen. Wel weten we dat Michaelis behoorde tot een fel anti-katholieke secte. We weten dat hij deze secte met heel zijn ziel aanhing, en wij weten dat hij onder druk stond van verschillende vooraanstaande leden, om een Pauselijke vrede te voorkomen, welke volgens verklaring dezer leden „etwas ganz Entsetzliches” zijn zou.

Gewichtige momenten in de wereldgeschiedenis hangen dikwijls af van kleine dingen.

Wanneer natuurlijk de leiders — al de leiders — van de oorlogvoerende machten hun interesse getoond hadden voor deze zaak, zou Michaelis alleen niet dit kleine drama van te niet doen, kunnen hebben gespeeld. Maar in hun geheel bleven ook zij werkeloos.

Benedictus stelde niet teleur, maar hij werd wel door kleine harten en geesten teleurgesteld. De Kerk had haar best gedaan; de wereld het tegenovergestelde.

Doch de beginselen, welke leven gekregen hadden in het historisch document van Benedictus hadden hun glans niet verloren. Deze beginselen zijn van eeuwige waarde. En wanneer er ooit een echte vrede komen zal, dan zal deze moeten worden opgebouwd in het raam van de beginselen toen door hem vastgesteld.

In een rede te Budapest op 2 Oct. 1917 verklaarde Czernin, de Oostenrijkse Hongaarse Ministerpresident zich homogeen met de Pauselijke denkbeelden.

Maar dergelijke uitingen waren stemmen in de woestijn; en de droeve gevolgen hebben we gezien in de treurige vrede van Versailles in 1919.

Op de vergadering van de Volkenbond te Geneve in Sept. 1924 werd nog wel een

oproep gedaan tot de beschaafde volken van de gehele wereld, om in het jaar 1925 bijeen te komen op een internationale conferentie, ten einde over internationale vermindering van bewapening te beraadslagen, maar de volken, althans hun leiders waren schijnbaar al niet „beschaafd” genoeg meer, om op ordelijke wijze de zaken in deze wereld te regelen.

Pius XI de opvolger van Benedictus XV zag, getuigen zijn talrijke uitspraken, heel goed het gevaar van oorlog wat steeds dreigende bleef en met de dag nader kwam. Maar ook naar zijn waarschuwend stem werd niet geluisterd.

Van een andere kant verschenen er plannen voor een „Nieuwe wereldorde” in zulk een getale, dat ze voor de hersenen der grote meerderheid eenvoudig niet meer te verwerken zijn.

Toch worden ze telkens met grote recensies begroet, wel een bewijs hoezeer de wereld snakt naar vrede en naar een goede vrede. Want ieder plan begint met te zeggen, dat wanneer het laatste kanonschot of de laatste bom gevallen is, en de inkt droog is van het wapenstilstandsverdrag, automatisch niet de vrede voor den dag zal komen. De oorlog zal blijven voortduren in zijn economische, sociale, politieke en morele gevolgen. De strijd voor de vrede zal dan eerst beginnen.

Doch het soort vrede wat we zullen krijgen is van even groot belang als het winnen van den oorlog. Een vrede gebaseerd op vrees, haat, verovering en machtsevenwicht, is niet waard dat men er een woord voor opoffert en allerminst, dat men er voor sterft. Een vrede uitsluitend gebaseerd op materiële beginselen, herziening van territoriale grenzen om te voldoen aan nationalistische heerszucht, zal niet meer zijn dan een wapenstilstand. En toch al die vredesplannen komen niet verder dan de

schepping van een wereld's Walhalla, waarin de mens zal moeten leven van brood alleen.

Van alle ontwerpen voor een wereldvrede, is het vredesplan der Pausen het enige, dat de grondoorzaak begrijpt van de ziekte, waaraan de wereld lijdt en waarvan ze verlangt genezen te worden.

Sinds de dagen van de hervorming is het Christendom in stukken gescheurd door een geest van overdreven nationalisme. In de 19e eeuw predikte het Materialisme, aangehitst door een misbruiken van de evolutietheorie, de leer van het geweld: the survival of the fittest en de verheerlijking van de naties.

Gelijk Pius XII zeide in zijn „SUMMI PONTIFICATUS“; de eerste van deze verderfelijke dwalingen, thans zo wijdverspreid, is, dat men vergeet de wet der menselijke solidariteit en naastenliefde, welke ons is opgelegd door onze gemeenschappelijke afstamming, én door de gelijkheid van de verstandelijke natuur in alle mensen, tot welk volk ze ook behoren, én door het offer wat J. C. op het altaar van Calvarië aan den hemelen Vader heeft opgedragen tot verlossing van het zondige mensdom.”

Wanneer Pius XI geen ander vredesprogramma had gebracht, zouden deze woorden alleen al voldoende zijn geweest.

De grote fout van de laatste vredesmakers was, dat ze zich druk maakten over grenzen, over een politiek evenwicht, met de bedoeling om de overwonnenen in toom te houden; maar de geest van het Christendom ontbrak geheel in de overeenkomsten. Vrees, haat, en zucht tot expansie stonden ervoor in de plaats.

De nieuwe wereldorde moet vóór alles gebaseerd zijn op het Christelijk beginsel van naastenliefde. Het vredesprobleem is veel meer een ethisch, dan een politiek, sociaal of economisch vraagstuk. Een nieuwe orde, gefundeerd op de zedewet is een eer-

ste vereiste voor elk vredesprogram. Niet zozeer verdraagzaamheid op godsdienstig gebied, alswel een terugkeer tot de godsdienst is noodzakelijk; anders wordt het nieuwe internationale gebouw van stenen opgebouwd zonder kalk.

De tegenwoordige Paus is nog verder gegaan dan het enkel vaststellen van de grondbeginselen, om duidelijk aan te tonen, wat soort van vrede de wereld nodig heeft.

In zijn kerstboodschap van 1939 stelt hij de rechten vast der naties, in het bijzonder de kleine.

Op de eerste plaats, zo zeide Hij, is een fundamentele eis voor een eerbare rechtvaardige vrede het levensrecht en de vrijheid van alle landen, groot of klein, sterk of zwak. De wil om te leven in het ene land mag nimmer het vonnis van een ander land of volk zijn. Waar ter wereld de gelijkheid dezer rechten is vernietigd, beschadigd of zelf maar in gevaar is, daar vereist de juridische orde herstel, niet door middel van het zwaard der zelfzucht, maar op een basis van het recht.

Nogmaals verklaarde de H. Vader in zijn kerstboodschap van 1941; het is onvermijdelijk, dat machtige staten vanwege hun grote invloed, een leidende rol spelen in de formering van economische groepen, waaronder niet alleen zij zelf vallen, maar ook kleinere en zwakkere staten. Maar niettemin blijft het vaststaan, dat in het belang van het algemeen, zij even goed als alle anderen de rechten van deze kleine staten eerbiedigen op het gebied van politieke vrijheid, economische ontwikkeling en gelijke bescherming in het geval van conflicten tussen de volken, en op het gebied van neutraliteit, waarop zij recht hebben, ingevolge de natuurlijke, zowel als de internationale wetten.

Langs deze weg en alleen langs deze weg, zullen zij in staat zijn het hun toekomende deel te erlangen van het algemeen

welzijn en zich de materiële en geestelijke welvaart kunnen verzekeren, welke ze nodig hebben.

Op de tweede plaats is nodig een bevrijding van de last der bewapening, om vrede en orde te kunnen voortbrengen. Eventuele ontwapening, en niet in zich opnemen een rechtvaardige overeenkomst van allen, omtrent gelijktijdige en wederzijdse vermindering van bewapening, zullen vroeg of laat hun nietswaardigheid en gebrek aan vitaliteit duidelijk laten blijken."

Het Pauselijke plan begreep echter, dat vrede zonder een soort internationale instelling, voor het vermijden van willekeurige en eenzijdige overtredingen en verklaringen, niet duurzaam zijn kan. Op den vooravond van Kerstmis 1939 vroeg de Paus dan ook aan de wereld om lering te trekken uit de in het verleden gemaakte fouten, betreffende de internationale instellingen te trachten deze te verbeteren, door het oprichten van „juridische instellingen" welke zorgen voor de eerlijke en trouwe nakoming van de vredesbepalingen en zo nodig, deze bepalingen zouden kunnen reviseren en verbeteren.

Weer op den vooravond van Kerstmis 1941 drong de H. Vader er op aan, „dat met het oog op een herstel van het onderling vertrouwen, bepaalde instellingen moeten worden opgericht, waarvoor een ieder eerbied heeft en welke zich zullen wijden aan het meest eervolle werk n.l. het garanderen van de trouwe naleving der verdragen en die volgens beginselen van recht en gelijkheid, zo nodig, de noodzakelijke verbeteringen in die verdragen zullen kunnen aanbrengen."

De plicht van iedere natie, om verantwoordelijk te zijn voor zulk een internationaal apparaat ligt voor de hand.

Iedere vrede, welke haar grondslag heeft in de wetten der rechtvaardigheid en naastenliefde, zal natuurlijk voorzieningen moe-

ten treffen voor de juiste rechten der minderheden. „Binnen de grenzen van een nieuwe orde, gegrondvest op de zedenwet en morele beginselen, zal er geen plaats zijn voor openlijke en geheime onderdrukking van culturele of taalkundige eigenaardigheden van nationale minderheden; ook zullen haar economische hulpmiddelen niet beknopt of verminderd mogen en haar nationale vruchtbaarheid zal aan geen perken of vernietigingen mogen worden blootgesteld. Hoe meer de regering van een staat de rechten der minderheden beschermt met des te meer recht en vertrouwen, kan zij van de onderdanen oprechte gehoorzaamheid vragen voor de plichten, welke ieder burger volbrengen moet."

Geplaatst in hun juiste verhouding tot de ethische beginselen, worden de sociale en economische beschouwingen van groot belang in het Pauselijk plan. De Paus sprak erover in zijn kerstboodschap van 1941.

„Binnen de grenzen van een nieuwe orde, gegrondvest op de zedenwet en op morele beginselen, is er geen plaats voor het koude en berekende egoïsme, dat er toe neigt, om economische middelen en materialen, welke voor allen bestemd zijn, op te hopen in zulk een mate, dat natiën, welke door de natuur minder rijk bedeeld zijn, er geen toegang toe hebben.

Dit verzoek om een vrije handel heeft tot doel het opruimen van het imperialistisch streven van „hebbende" en „niet-hebbende" naties.

Evenals bij de ontwapening vraagt Pius XII een geleidelijke actie om de oorzaken van oneenigheid weg te nemen.

Op het Feest van Pinksteren 1 Juni 1941 hield de Paus een rede, welke geheel gewijd was aan de sociale kwestie in de nieuwe orde. Hier werden de beginselen van *RE-RUM NOVARUM* en *QUADRAGESIMO ANNO* nog weer eens herhaald en bevestigd. Een juiste verdeling der goederen

en het recht van de arbeid te organiseren, werden als belangrijke onderdelen aangewezen voor de toekomstige vrede. Eenzelfde thema behandelde de Paus in zijn rede op 1 Sept. 11. bij de vijfde verjaardag van den oorlog. „De familie is heilig” was een deel van 's Pausen waarschuwing aan de volken bij gelegenheid van zijn zilveren bischops-jubilee op 13 Mei 1942. Het eigen gebruik van het privaat bezit voor het behoud van het familieleven werd als een wezenlijk punt voor elke toekomstige vrede aangewezen. Een behoorlijke regeling voor emigratie werd gevraagd in de vraag naar „een betere verdeling der mensen over de oppervlakte der aarde en het vormen van kolonies van landarbeiders; deze oppervlakte welke God geschapen en bereid heeft voor het gebruik van allen.”

Toen in 1940 de V-campagne over de wereld ging, kondigde de Paus 5 V-punten af, waarin de victorie over haat, wantrouwen, machtswellust, ongelijkheid en zelfzucht werd bepleit als noodzakelijk voor de grote Victorie, die komen moet.

Zij luiden:

1. Overwinning over de Haat.

De overwinning over de haat, welke de landen en volken verdeelt, en de vernietiging van systemen en handelingen, welke deze haat voeden, is nodig voor de vrede.

2. Overwinning over Wantrouwen.

Het wantrouwen paralyseert alle internationale rechtsnaleving en verhindert het eerlijke wederzijdse vertrouwen. Overwinning over dit wantrouwen en terugkeer tot de principes van onderling vertrouwen, zullen eveneens nodig blijken voor de vestiging van de vrede. Grondslag der rechtvaardigheid is trouw, betrouwbaarheid en de waarheid van het gegeven woord.

3. Overwinning over Macht.

De utilitaristische opvatting, dat macht recht is, moet absoluut overwonnen worden. Macht kan nimmer recht scheppen. Dit

wanbeginsel is gedoemd om alle internationale betrekkingen te verkrachten en kan nimmer aanvaard worden door kleine natiën.

4. Overwinning over Ongelijkheid.

Ook de machtsconflicten, welke ontstaan uit het verbroken evenwicht van de wereld-economie, moeten overwonnen worden, alvorens men aan vrede kan denken. Een nieuwe economische ordening moet langzamerhand worden ontwikkeld en deze moet alle natiën de middelen verschaffen om voor al haar inwoners een gepaste levensstandaard te vestigen.

5. Overwinning over het Egoïsme.

Het egoïsme vertrouwt op eigen macht, besmeurt de eer en de vrijmachtigheid der natiën, even goed als de gezonde, rechtvaardige en welgeordende vrijheid der individuen. Deze ik-zucht moet vervangen worden door een Christelijke solidariteit van een wettelijk en economisch karakter, en door een broederlijke samenwerking der natiën.

Pius XII moge bij zijn verschillende Kerstboodschappen meer in details getreden zijn, in den grond der zaak is zijn program, weer hetzelfde als dat van Benedictus XV.

In Augustus 1941 verscheen er ook een vredesprogram van Churchill en Roosevelt in het ATLANTIC CHARTER, waarmede we deze studie willen sluiten.

Dit Charter werd op 1 Jan. 1942 ook aangenomen door 24 andere leden van de Geallieerde landen.

In diezelfde maand schreef John Foster Dulles een der kopstukken in de huidige Amerikaanse vredespolitiek, in FORTUNE; „Het charter weerlegt de stelling, dat sommige mensen, vanwege nationaliteit, ras en stand, of omdat ze overwinnaars zijn, een bevoorrechte positie genieten, terwijl anderen—de zwakken en overwonnenen—veroordeeld zijn te leven in zorgen, ellende en gebrek. Hier komt duidelijk uit de ethica

der grote godsdiensten. Een politiek van sociale of klasse-overheersing gaat immer hand aan hand met godsdienstvervolging. Waar echter van de andere kant de godsdienst een sterke invloed heeft, overwint het begrip van broederschap onder de mensen.

"We mogen dankbaar zijn, dat onze leiders ons in het Atlantic Charter een document gegeven hebben, dat werkelijk ethisch is in opzet en doel, en dat bijgevolg geen conflict in zich besluit tussen onze godsdienstige en burgerlijke opvattingen."

Bij dit charter valt op te merken, dat voor een groot deel*) de beginselen door de de Paus aangegeven, door de Britse en Amerikaanse staatslieden waren overgenomen,

De Paus had in zijn Kerstboodschap gezegd, dat alle naties, groot of klein, recht hebben op leven en vrijheid en dat de behoeften en rechtvaardige eisen van naties volken en minderheden moeten worden erkend. Het Atlantic Charter zeide, dat noch Engeland noch de Ver. Staten uitbreiding zoeken, noch territoriale noch andere; zij wensen geen territoriale verandering, welke tegen de uitgesproken wensen zijn der betrokken volken; zij eerbiedigen het recht der volken in de keuze van hun bestuursvorm, waaronder zij willen leven; zij wensen de soevereine rechten en zelfbestuur hersteld te zien, bij hen, die op gewelddadige wijze ervan zijn beroofd; zij wensen dat alle staten, groot of klein, overwinnaar of overwonnene op gelijke wijze zich kunnen verzekeren van de arbeid en de grondstoffen welke de wereld oplevert.

In het 8ste en laatste punt toont het Charter, dat het volkomen eens is, met het 2de punt van 's Pausen vredesprogram, „dat de volken bevrijd moeten worden van de sla-

*) Niet ten volle, vergelijk: Lux, Jaarg. 2 pag. 8.

vernij der bewapeningsindustrie en van het gevaar, dat de materiele macht het recht gaat aanranden, in plaats van het te verdedigen."

In het Charter zeggen de ondertekenaars dat zij geloven, dat alle volkeren der wereld, zowel om materiele als om geestelijke redenen, moeten komen tot het verlaten van het gebruik van geweld; omdat er geen komende vrede kan gehandhaafd worden, wanneer land-, zee-, of luchtmacht gebruikt blijven worden door volken welke met agressie dreigen..... zij geloven, dat hangende de vaststelling van een goed en blijvend systeem van algemene veiligheid, de ontwapening van zulke naties een essentiële voorwaarde is. Zij willen eveneens helpen met alle praktische middelen, de vredelievende volken, in de verschrikkelijke last der bewapening te verlichten.

Er is overeenstemming in vier van de vijf punten, welke door Z.H. de Paus zijn opgesteld, zoals duidelijk is na te gaan.

Maar wat dan met het vijfde punt?

Overeenkomsten, zegt de Paus, zijn genoemd tot mislukking, wanneer regeerders en volken niet den geest hebben van goede wil en wanneer zij niet de menselijke wetten in overeenstemming brengen met de heilige en onschendbare wetten van God.

Zijn de huidige staatslieden het hierin met de Paus eens?

Van Amerikaanse zijde wordt aangehaald de jaarlijkse boodschap van President Roosevelt aan het congres op 6 Jan. 1941, waarin hij de vier vrijheden opnoemde en daarbij zeide; "To the new order (Hitler's) we oppose the greater conception — the MORAL ORDER."

Maar wat voor Churchill?

De aartsbisschop van Birmingham Mgr. Thomas Leighton Williams, antwoordde

daarop indertijd; „Ik wil hier neerschrijven, wat Addison nu 130 jaren geleden van ons zeide:

„Wij Engelsen voelen een bijzondere bedeedsheid in alles wat godsdienst betreft.

Onze staatslieden spreken niet licht en gemakkelijk over God; het is misschien dat wij hun motieven verdacht zouden vinden. als zij zo deden; en ik geloof dat dit waar is van het Engels-sprekende volk overal. Maar dit „betekent nog niet noodzakelijk, dat wij niet geloven in God.”

Wanneer de Staatslieden, zo gaat de bisschop voort, aan het eind van de oorlog tesaamen komen, om de vredesvoorwaarden te bespreken, dan is het enige dat wij hen willen vragen, dit: Zullen zij willen denken aan s'mensen eindbestemming en zijn doel in dit leven?

Het is onmogelijk, dat de mens God in dit leven verlaat en toch mag verwachtend vreedzaam door het leven te gaan. Laten wij zorgen, dat God vertegenwoordigd is op de vredesconferentie, wanneer wij willen, dat er een werkelijke vrede gemaakt zal worden.”

Tot zover Bisschop Williams, wiens verklaring van „Engelse bedeedsheid” ons maar heel matigjes kan bevallen.

Geheel eens echter zijn we het met de „vertegenwoordiging van God” op de vredesconferentie en deze vertegenwoordiging zou inderdaad kunnen plaats hebben, door aanwezigheid van de Paus van Rome aldaar.

Mogen we geloven, wat we indertijd lazen in TIME, dan zouden Churchill en Roosevelt in Teheran een dergelijk voor nemen hebben geuit. En toen zij dit voorstel aan Stalin voorlegden, zou deze geantwoord hebben; „En over hoeveel divisies beschikt de Paus?”

Wanneer dit laatste antwoord van invloed zijn zal op de komende vredesconferentie, dan zal van die conferentie onze

verwachting niet groter zijn, dan wat we ondervonden hebben van de vorige conferenties, (1899 en 1918) waarbij de Paus (voornamelijk door toedoen van Italië) eveneens uitgesloten is geweest, en welke conferenties allerminst in staat waren de wereld voor de ellende van een oorlog te bewaren.

Wij willen hier sluiten met een getuigenis uit het laatste boek van Sumner Wells "The Time for decision".

In 1940, zo schrijft hij,..... werd ik ontvangen door Paus Pius XII ten Vaticane. Daarna had ik gelegenheid met (wijlen) Kardinaal Maglione, Pauselijk Staatssecretaris te spreken. De nauwkeurige en preciese kennis van de Heilige Stoel omtrent toestanden waar ter wereld ook, maar vooral van Europa, is spreekwoordelijk. Wat misschien minder algemeen erkend wordt, is de hoedanigheid van staatsmanschap, dat zich vooral de laatste jaren heeft onderscheiden in de politiek des Vaticans. Pius XII bezit deze kunde in hoge mate. Ik trof Hem diep bedroefd om de toekomst, welke Hij zo onvermijdelijk zag naderkomen, en diep was hij bedroefd door de barbaarse onmenselijkheid in vele streken ter wereld.

Vanzelfsprekend kan ik geen aanwijzingen geven omtrent de aard onzer besprekingen of omtrent de zienswijzen welke hierbij aan mij werden medegedeeld. Ik kan evenwel getuigen, dat ik het Vaticaan verliet met de overtuiging dat een van de opbouwende factoren, welke voor de wedergeboorte van de mensheid werken, de huidige Paus is en velen van degenen die rondom Hem arbeiden.”

We mogen dus toch wel enige hoop hebben, dat de schone spreuk op het vredespaleis in Den Haag, „Si vis pacem. cole justitiam: Zo gij de vrede wilt, beoefen dan gerechtigheid.” het wel iets verder gebracht heeft, dan de gevel van het gebouw alleen.

DE GROOTE LEUGEN

en de waarheid.

door P. fr. M. MOHLMANN O. P.

Voorwoord van de Redactie

Nu de strijd vóór of tegen het ontwerp-landsverordening ter beteugeling van misbruiken bij echtscheidingsprocessen zijn politiek karakter verloren heeft, doordat de Staten dit ontwerp aannamen, is de gelegenheid geboden, het artikel „De groote leugen” door Mr. Burghardt in de dagen der behandeling samengesteld en gepubliceerd in „De Beurs en Nieuwsberichten” van 15 Augustus j.l. zakelijk en wetenschappelijk te bespreken.

Genoemd artikel is een compilatie van aanhalingen uit artikelen, die grootendeels in het Nederlandsch Juristenblad verschenen en geschreven werden naar aanleiding van het ontwerp-Goseling, dat hetzelfde doel beoogde als het Curaçaosch ontwerp-landsverordening.

Als het bijeenbrengen van citaten al een middel schijnt, om ontwerpen te bestrijden, die misbruiken tijdens echtscheidingsprocessen willen beteugelen, dan moge men wel degelijk rekening houden met het feit, dat het een gevaarlijk middel is.

In zijn meesterlijke rede, tijdens de openbare behandeling in de Staten op 17 Aug. ll. wees de Procureur Generaal Mr. L. C. Kwartz er reeds op, dat het niet erg moeilijk was, tientallen citaten ten gunste van het ontwerp bij elkaar te brengen, en de

Voorzitter van de Staten vestigde er de aandacht op, dat de grootste voorzichtigheid moest worden betracht met citaten en aanhalingen.

Bij het nalezen van artikelen indertijd geschreven naar aanleiding van het ontwerp-Goseling, zal men bemerken dat ook tegenstanders een heel ander geluid laten horen, dan men aanvankelijk geneigd zou zijn te verwachten.

Mr. A. T. J. Etmans schrijft; Wel is er „m.i. iets dat de wetgever met uitnemend fatsoen doen kan, uitsluitend „om overijling tegen te gaan; aan de „president bevoegdheid geven om een „tweede comparitie te gelasten met een „tussenpoos van b.v. een tot zes maanden, dan wel om te beslissen, dat er „tussen comparitie en dagvaarding een „bepaalde termijn moet verlopen.”

Mr. L. J. de Haan geeft als zijn gevoelen te kennen; „Voor ons, wien het „Recht en de rechtsbedeling ter harte „gaat, is de alles overheersende vraag „deze: „hoe worden wij verlost van een „systeem, waaraan een algemeen toegepaste en algemeen erkende wetsontduiking ten grondslag ligt. Men „kan dit licht nemen; men kan opmerken, dat het gestelde overspel maar al te vaak ook een gepleegd overspel is; „men kan glimlachen met het patheti-

„sche slagwoord „De GROTE LEUGEN”; dit alles neemt niet weg, „dat een wijziging hoog nodig is ge- „worden ter wille van het gezag van „het Recht en het vertrouwen in de „rechtsbedeling, welke beide onder- „mijnd zijn geworden door een prak- „tijk, die wetsontduiking tot een vast „systeem maakte.”

Prof. Mr. J. C. van Oven vangt zijn ar- „tikel aldus aan; „Het is thans dertien „jaar geleden, dat de Amsterdamse „rechter C. Briët in ons blad de kreet „slaakte, dat er, hoe dan ook, een einde „moest gemaakt worden aan hetgeen „hij noemde en wat sinds aldus gehe- „ten is: de grote leugen. Wijziging hoe „ook! (zo riep hij uit) schrapping van „art. 263 B.W.; verruiming der gron- „den van echtscheiding; op welke an- „dere wijze ook, het is ten slotte on- „verschillig, mits maar een einde wor- „de gemaakt aan den thans bestaanden, „eerbied voor de rechterlijke autori- „teiten en het zelfrespect der rechter- „lijke macht ondermijnenden toestand. „Gelijk niet anders te verwachten was, „deze cri de coeur vond zowel instem- „ming als tegenspraak; een debat „volgde en daarin werden vrijwel alle „argumenten te berde gebracht, wel- „ke men in de laatste maanden naar „aanleiding van het echtscheidings- „ontwerp opnieuw heeft kunnen lezen. „Ook schrijver zeszes mengde zich in de „discussie, wees op de mislukte pogin- „gen door de Ministers Nelissen en „Regout ondernomen, op oplossingen, „welke men in den vreemde gevonden „had, en besloot met zich bij Struyc- „ken's mening aan te sluiten; als de „nood niet dringt, late men deze on- „derwerpen rusten.”

En in datzelfde artikel constateert Prof. van Oven het volgende: „De norma-

„tieve onverbreekbaarheid (als bedui- „dend; de onverbreekbaarheid van het „huwelijk is voor echtgenoten een ge- „bodsnorm) wordt, daaraan mag men „niet twijfelen, door het overgrote deel „van ons nog immer degelijk volk, be- „leden en gevoeld..... Men mag zich „door de betrekkelijk grote frequentie „der echtscheidingen niet laten verlei- „den tot de mening, dat dit anders zou „zijn zelfs dat dit minder het geval zou „wezen dan in de tijden, toen men min- „der gemakkelijk overging tot echt- „scheiding.”

Mr. L. M. M. Nijst, die zich op een ander standpunt plaatst, zegt dat er geen verschil van mening over zal bestaan, dat de overheid de verwezenlijking van dit ideaal (een levenslange huwelijksverbintenis tussen hetzelfde paar) niet geheel ter vrije beschikking van partijen zal mogen laten; alle maatregelen der overheid ter bevordering van dit ideaal zijn toe te juichen, en met Dr. Dirkzwager brengt hij den zonderlingen toestand in herinnering dat men tot zijn dertigste jaar toestemming tot het aangaan van een huwelijk behoeft, doch op welchen leeftijd ook, geheel vrij is in de verbreking daarvan. De huidige praktijk van echtscheiding geeft practisch geen bescherming tegen een onberaden stap. „De overheid (aldus Mr. „Nijst) heeft er ook voor te waken, dat „in hare wetgeving zo niet de (door „een deel harer onderdanen niet erken- „de) heiligheid van het huwelijk, dan „toch deszelfs hoge waarde als maat- „schappelijke instelling tot uiting komt „Ook de wet is een realiteit in het maat- „schappelijk leven. Evenals de gods- „dienstige overtuiging, de ideeën van „denkers en wijsgeren en het voorbeeld „van anderen de volksovertuiging be- „invloeden, even goed geschiedt dit „door de positief-rechtelijke regeling „ener bepaalde materie.”

Handelende over de hoofdoorzaken van de echtscheidingsziekte, zegt **Mr. G. H. E. Nord Thomson**: „Ik ben overtuigd, dat bij „een onderzoek men geconstateerd zou „hebben, dat in verreweg de meeste ge- „vallen de derde de aanleiding is en „weer in de meeste gevallen, de wens „om met de(n) derde een nieuw huwe- „lijk aan te gaan. Wil men het aantal „echtscheidingen beperken, dan moet „men dus de mogelijkheid, dat deze „wens in vervulling gaat, geringer ma- „ken. Dit kan geschieden, indien men „bepaalt, dat een nieuw huwelijk voor „de(n)gene die van echt gescheiden „is, eerst mogelijk is b.v. drie jaren na „de ontbinding van het vorige huwe- „lijk. De preventieve werking van een „dergelijke bepaling zal buitengewoon „groot zijn.”

Van de twee nadelen, beschouwt **Mr. N. T.** het ene als niet belangrijk en gelooft hij niet aan het andere (uitbreiding van het concubinaat) wegens de bezwaren van maatschappelijke en financiële aard aan het concubinaat verbonden.

Dit zijn slechts enkele citaten, welke wij hebben willen, stellen tegenover de citaten opgenomen door **Mr. O. Burghardt** in zijn artikel „De grote leugen”.

We kunnen echter hier niet van afstapen, zonder ons af te vragen, wat **Prof. Struycken**, die als bovenvermeld, zijn mening te kennen gaf in de volgende bewoordingen; „Als de nood niet dringt, late men deze onderwerpen rusten.”, wel zou gezegd hebben, als hij had kunnen horen, dat een Nederlander één dag op het eiland Curaçao komt overvliegen; zogenaamd domicilie verkrijgt, en een echtscheidingsactie indient; of wel, dat het indienen van het verzoekschrift, de comparitie, de openbare behandeling, het uitspreken van het vonnis, het afstand doen van verzet of hoger be-

roep, alle op denzelfden dag, of — schrik niet — binnen een paar uren kunnen plaats hebben!

De kracht van de feitelijke vermoedens (d.w.z. gevolgtrekkingen, welke de rechter uit een bekende tot een onbekende daadzaak afleidt”, zoals de wetgever het uitdrukt) is overgelaten aan het oordeel en de voorzichtigheid van den rechter, die evenwel op geen andere mag letten, dan op die, welke gewichtig, nauwkeurig, bepaald en met elkander in overeenstemming zijn. De rechter zal dan (men vergeve ons deze realistische uitweiding) ook hebben te oordelen over caedautjes, verstrekkingen in geld of in natura, intimiteiten, bezoeken aan of uitstapjes met een derde, foto's briefjes of aantekeningen met voor tweeërlei uitleg vatbare uitdrukkingen, uitlatingen van twijfelachtige of verdachte aard, het zich ophouden in of bij obscure of dubieuze gelegenheden enz. enz. De rechter heeft het in zijn macht persoonlijke verschijning van alle betrokkenen te gelasten en bij getuigenverhoren en confrontatiën is hij in de gelegenheid opheldering te vragen en dieper op de zaak in te gaan; foto's en briefjes kan hij ter zijde leggen, als de betrokkene verhinderd is te verschijnen of naar het buitenland is of zou zijn vertrokken.

In tegenstelling met het in Nederland geldend procesrecht (alweer een afwijking van het concordantiebeginsel) bepaalt niet de eischer, maar de rechter zelf den dag voor de behandeling der terechtzitting. Niets verbiedt den rechter lange termijnen te bepalen voor comparitie, behandeling der terechtzitting en uitspraak, zelfs in geval van verstek! Ook dit kan een gunstige invloed uitoefenen; een „cooling-off period” kan overijling voorkomen.

De Voorzitter van de Staten heeft op de Heren Rechters een beroep gedaan. Zo beleefd mogelijk sluiten wij ons daarbij aan. Verdienstelijk werk zou hier kunnen worden

verricht. Het is een zaak van openbare orde en een van groot maatschappelijk belang.

We geven nu verder het woord aan Pater Möhlmann:

In de „Beurs- en Nieuwsberichten” van 15 Augustus j.l. droeg Mr. O. Burghardt, wat hij bescheiden noemde, een steentje bij, om de lezers van dit blad op de hoogte te stellen van wat de corypheeën der rechtspraktijk in Nederland schreven naar aanleiding van het bekende Ontwerp-Goseling.

Dit in verband met het Curaçaosche Ontwerp-landsverordening ter beteugeling van misbruiken bij echtscheidingsprocessen, welk ontwerp inmiddels met 9 tegen 3 stemmen door de Staten is aangenomen.

Wij laten buiten beschouwing, of de geciteerde auteurs zonder uitzondering de wijsde naam van „Corypheeën der rechtspraktijk” verdienen. Ook, of sommige teksten door de samenhang, waaruit zij genomen werden, niet een andere dan de oorspronkelijke strekking verkregen hebben. Wij beklemtoon slechts, dat de artikelen geschreven werden, uitgaande van andere toestanden dan de Curaçaosche en betrekking hadden op een ander ontwerp dan het onderhavige.

Voor het overige zullen wij de citaten nemen, voor wat zij zijn, en ze als zoodanig bespreken.

Want de beweringen van deze rechtsgeleerden zijn vaak op zulk een verbijsterende wijze gespeend van juist inzicht en logica, dat zij alleen al om wille van de waarheid niet zonder repliek mogen blijven, afgezien nog van het feit, dat dit wonderlijk mengsel van juridische autoriteit en filosofische incompetentie niet na kan laten de verwarring te vergrooten, welke met betrekking tot algemeene begrippen als moraal, recht en wet, en de problemen die daarmee samenhangen, het brein der hedendaagsche intellectueelen vertroebelt.

Wij zullen genoemde begrippen dus eerst nauwkeurig bepalen, voordat wij overgaan tot critiek op de citaten.

Bepaling der Begrippen.

Moreel en immoreel, zedelijk en onzedelijk, zijn kwalificaties die aan de vrije menschelijke handeling toekomen, doordat die handeling een verhouding zegt tot dat deel van de natuurwet, dat speciaal op den mensch betrekking heeft. Dit deel van de natuurwet wordt om die verhouding dan ook wel **menschelijke wet** genoemd.

Omdat deze menschelijke wet op de natuur van den mensch gebaseerd is, deelt zij in al de eigenschappen van de natuur: ze is even algemeen en onveranderlijk als de menschelijke natuur zelf.

Dit algemeen beteekent niet slechts, dat ze voor alle menschen van alle plaatsen en tijden geldt, maar ook, dat die wet slechts de meest algemeen menschelijke voorschriften bevat: die verplichttingen n.l. welke de mensch heeft, omdat hij de menschelijke natuur bezit, het meest algemeene wat van een mensch gezegd kan worden, maar wat dan ook voor alle menschen onfeilbaar opgaat.

Voorbeelden van zulke voorschriften zijn: Het goede moet gedaan worden. Gij zult niet doodslaan. Gij zult niet stelen, etc.

Omdat de overeenkomst van de vrije handeling met deze menschelijke wet de handeling zedelijk maakt, wordt die wet ook **zedewet** genoemd.

Haar voorschriften vloeien onmiddellijk uit de natuur van den mensch voort. Zij gebieden handelingen, die den mensch, gezien zijn redelijke natuur, vervolmaken. Zij verbieden handelingen, die hem in dit opzicht schaden.

Omdat de mensch zijn natuur kent, weet hij ook, welke handelingen hem veredelen, en welke hem verlagen: hij weet dus wat geboden, wat verboden is. Hij kent de ze-

dewet van nature. Zij ligt in het, ook onberedeneerde, bewustzijn van den mensch.

Dit is, in tegenstelling met wat in één der citaten als zoodanig betiteld wordt, het „levend rechtsbewustzijn” van de menschen, dat even algemeen en onveranderlijk is als de natuur van den mensch zelf.

Het is echter te begrijpen, dat deze zuiver rationeele, subtiële deductie van plichten uit de menschelijke aard, evenals het zedelijk bewustzijn zelf, gemakkelijk vertroebeld wordt in personen, bij wie irrationeele factoren, als atavismen, hartstochten en verdorven gewoonten, het innerlijk evenwicht verstoren en de onbeïnvloede werking van het verstand in meer of mindere mate hinderen.

Hun afwijkende zedelijke opvattingen worden verspreid en dieper ingeplant door opvoeding, milieu, en verkeerde voorlichting van auteurs, die gezag hebben voor hun lezers, zoodat dezen hun opvattingen niet meer ontleenen, noch toetsen aan de menschelijke natuur, maar ze op gezag van anderen zonder critiek als gedragsregels aanvaarden.

Door zulke invloeden worden zij als een compas, dat niet voldoende geïsoleerd is. Zij zijn niet meer in staat ten gevolge van subjectieve en externe invloeden, de menschelijke natuur objectief, d.i. zuiver te zien, en dwalen dus ook in hun oordeel, welke handelingen met die aard stroken en welke niet.

Zij verwarren kwaad met goed. Hun opvattingen zijn dan ook niet normgevend in moralibus, worden dat ook niet door het feit, dat men het getal dier personen met millioenen vermenigvuldigen kan. Het is dus een dwaling, zich op die opvattingen als op het „levend rechtsbewustzijn” te beroepen.

De menschelijke of zedewet is de formulering van het natuurrecht, voor zoover dit op den mensch als vrij wezen betrekking

heeft. Zij formuleert dus de meest algemeene plichten.

Maar de mensch is meer dan een abstract „vrij wezen”. In concreto is hij een burger, een lid van een bepaalde natie, van een bepaalde gemeente, en als zoodanig gesteld te midden van ontelbare concrete omstandigheden van plaats en tijd, waardoor hij van de overgrote meerderheid zijner medemenschen onderscheiden is.

En niet slechts als mensch heeft hij plichten, ook als burger: plichten, die vastgesteld en vervuld moeten worden met inachtnaam van al die concrete omstandigheden, waarover de natuur geen uitspraak doet, omdat ze buiten haar terrein liggen.

Deze meer specifieke wetten moeten dus gemaakt worden, en wel door dengene, die de leiding heeft van de gemeenschap, waarin die persoon leeft met inachtnaam van alle plaatselijke en tijdelijke omstandigheden, om op die wijze het algemeen welzijn van de gemeenschap en uiteindelijk van de daarin levende individuen te bewerken. Deze wetten worden positieve wetten genoemd.

Omdat de burger echter op de eerste en laatste plaats mensch blijft, moet de menschelijke of zedewet in alle positieve wetten tot uitdrukking komen, of alhans geëerbiedigd worden, omdat de schending van deze zedewet het doel van de positieve wet, het welzijn van den persoon, zou verijdelen.

De wetgever moet zich bij het maken zijner wetten dan ook niet laten leiden door toevallige en wisselende opvattingen der onderdanen, welke opvattingen, gelijk wij zagen, aan vele storende invloeden onderhevig zijn, maar door de zedewet, die even onveranderlijk is als de menschelijke natuur. Deze overeenkomst alleen bepaalt of zijn wet, en de rechtspraktijk ter uitvoering van de wet, zedelijk is of niet.

De norm van de positieve wet moet de

zedewet zijn, opdat de positieve wet op haar beurt norm voor het zedelijk handelen van de onderdanen kan wezen.

Want het eerste en voornaamste doel van de positieve wet is, aan de onderdanen voor te stellen, hoe de zedewet hier en nu, gezien de heerschende omstandigheden van plaats en tijd, in praktijk gebracht moet worden. Daardoor verkrijgt de positieve wet, vóór ieder menselijk imperatief, en vóór iedere fysieke straf als sanctie, de zedelijke verplichting, die haar onderhouding bij de onderdanen urgeert.

Slechts voor de zwakken, de kwaadwilligen, voor degenen, die de zedelijke verplichting niet achten, is de straf als middel tot urgentie toegevoegd. De wet is dus op de eerste plaats voor de menschen van goeden wil. Over hen, die slechts door middel van de straf tot haar vervulling gebracht worden, heeft zij minder macht. Terwijl zij t. o. hen, die zelfs de straf niet vreezen, geheel machteloos staat.

Hieruit volgt, dat de meening van vele der aangehaalde juristen, die het doen voorkomen, alsof de wet op de eerste en voornaamste plaats ingesteld moet zijn op de kwaadwilligen, ja zelfs op de meest gewetenloozen, niet houdbaar is.

De eigenlijke zin van de positieve wet is de formuleering van het zedelijk goede, gezien de heerschende, concrete omstandigheden. Haar preventief of repressief, in het algemeen, haar **paedagogisch** karakter komt slechts op de tweede plaats. Ook op dit punt dwalen enkele der schrijvers, wanneer zij een wet laten staan of vallen met haar verondersteld effect op dit gebied. Bij de behandeling der citaten zullen wij echter ten overvloede aantonen, dat een beginselvaste wet en rechtspraak ook paedagogisch de beste kansen heeft.

Een redeneering, die door deze juristen veelvuldig gemaakt wordt, is deze: Grootere strengheid in wetgeving en rechts-

praktijk zal grootere immoraliteit van de kant van de onderdanen uitlokken. Daar mag de wetgever geen aanleiding toe geven.

Hierop antwoorden wij, dat de wetgever op de eerste plaats verplicht is, zijn wetten te doen overeenkomen met de zedewet. Ze moeten zedelijk goed zijn, ondanks de wandaden, waartoe kwaadwilligen, om toch hun verdorven doeleinden te bereiken, wellicht zullen overgaan. Want wanneer de positieve wet met de zedewet in strijd is, om daardoor te moeten komen aan de onzedelijkheid van sommigen, is ze oorzaak van de onzedelijkheid van allen, ook van de goeden, die deze wet tot norm van hun handelen nemen.

Dit zou een veel ernstiger mistoestand zijn. Het is duidelijk, dat het den wetgever onder geen omstandigheid geoorloofd is, iets verkeerd te doen, zelfs niet om anderen van het verkeerde af te houden. Wat men de Jesuiten eens als hun zwaarste misdaad ten laste legde, ziet men tot zijn verbazing vaak opduiken in de opvatting van hun beschuldigers: dat het doel de middelen heiligt.

Tenslotte nog een enkel woord over de meening door Mr. de Jongh in „de Groene” verkondigd, dat rechtspraak, die verstek of enkele bekentenis als bewijs van wettelijke grond tot echtscheiding aanvaardt, zelfs al is men om gegronde reden van samspanning der echtgenooten overtuigd, door verjaring gewoonte-recht geworden is.

Uit de door ons beschreven samenhang van positief recht en zedewet blijkt, dat de zedewet de basis, de norm en het gezag van het positieve recht is. Daar nu het gewoonte-recht een vorm van positief recht is, kan geen enkele gewoonte rechtskracht krijgen, wanneer die gewoonte in strijd is met de zedewet. Of genoemde rechtspraak, door de juristen zelf als de „grootte leugen” ge-

wraakt, met de zedewet in overeenstemming kan geacht worden, laat ik aan de onpartijdigheid van den lezer ter beoordeeling over.

De verwarring in de aangehaalde pericopen.

Na deze algemeene beschouwing der begrippen, die in het vervolg zoo overvloedig gebruikt zullen worden, zal het gemakkelijker vallen, de verwarring te zien, die in de aangehaalde pericopen tot uiting komt.

„Mr. G. H. S. Nord Thomson, pag. 855 *)

„Dokter Goselings verkeerde therapie van de echtscheidingsziekte.”

„De echtscheidingsziekte is een geestelijke en niet een lichamelijke ziekte. Als een patient geestesziek is, wordt hij behandeld door een psychiater, althans door een arts, die tevens psycholoog is. De fout van het Ontwerp-Goseling is, dat men aan het bed van dezen kranke een huisarts geroepen heeft die een therapie heeft willen toepassen, welke goed is voor hem, die ziek is naar het lichaam en hem een drankje heeft voorgeschreven, geen rekening houdende met het feit, dat een zieke, die niet wil genezen, of het drankje niet gebruikt, of de werking van het drankje weet te voorkomen. Als een patient suicide wil plegen en men tracht hem dit op alle mogelijke manieren te beletten, weet hij middelen te vinden om toch tot zelfmoord te komen.”

De schrijver stelt het voor, alsof de ver-

*) De citaten, die volgen, zijn, behoudens speciale aanduiding, ontleend aan: „Het Nederlandsch Juristenblad”, gelijk zij door Mr. O. Burghardt in zijn artikel werden aangehaald.

scherpte echtscheidings-procedure gelijk staat met het geven van een hoestdrankje aan een kleptomaaan. Deze analogie is misleidend.

De verscherpte wet vormt geen wezenlijk onderscheid met de vroegere wet, die aanleiding gaf tot de paralyseerende praktijk der groote leugen. Beiden zijn wetten. De een is slechts strenger dan de ander. Wanneer men de verscherpte wetgeving een hoestdrankje noemt voor een kleptomaaan, dan veroordeelt men impliciet iedere wetgeving inzake echtscheiding. Want ook de vroegere was een hoestdrankje voor een kleptomaaan: het was alleen slapper.

Al is de analogie dus misleidend, er ligt wel iets waars in, wanneer ze tenminste niet uitsluitend op de verscherpte, maar op iedere wetgeving wordt toegepast. Geen enkele wetgeving kan de echtscheidingsziekte genezen. Deze ziekte kan slechts genezen worden door middelen, die in staat zijn, moreele gezondheid te behouden of te herstellen. Welke die middelen zijn, doet hier niet ter zake. Maar omdat, gelijk wij zagen, de primaire beteekenis van de wet niet een paedagogische is, ofschoon zij wel eenige secundaire invloed als zoodanig heeft, is zij niet in staat, aan zich zelf overgelaten, die moreele kracht in de onderdanen te veroorzaken, zonder welke de lasten van een levenslange samenleving te zwaar om te dragen zouden zijn.

Goede zeden worden door de wet dan ook in hooge mate verondersteld.

„Quid leges sine moribus” verzucht M. A. T. J. Etmans in de loop van het artikel. Hij maakt deze verzuchting tot een argument tegen de verscherpte echtscheiding-wetgeving, maar vergeet, dat dit bezwaar de wetgeving als zoodanig geldt.

Toch heeft de wet een zekere paedagogische waarde. Ten eerste, om de sanctie die haar vervulling, dus het doen van het zedelijk goede urgeert. Het zedelijk goede te

doen, heeft altijd het gunstig effect, dat het de zedelijk goede gewoonte kweekt, ook al zou men het zedelijk goede aanvankelijk slechts doen, om de straf te ontgaan.

Ten tweede, omdat de wet de concrete formuleering van het zedelijk goede, gezagvol en eerbied-afdwingend aan de onderdanen voor oogen stelt.

Voor al deze laatste paedagogische eigenschap is het van belang, dat de wet zich niet laat meeslepen door het wegebbend peil der zedelijkheid van de onderdanen, maar zelf respectvol gehoorzaamt aan de zedewet. De onderdaan zal er door deze beginselvastheid toe gebracht worden, eerbied te hebben voor de wet, niet alleen als hij ze gehoorzaamt, maar ook als hij ze overtreedt.

Het voorbeeld van de zelfmoord is al heel ongelukkig gekozen. Als het juist was, zou het ons slechts reden geven, de geheele wetgeving af te schaffen. Doch het is fout: het feit, dat iemand, die zelfmoord bedrijven wil, toch middelen te vinden weet, om tot zelfmoord te komen, ontslaat ons niet van de verplichting, op alle mogelijke manieren te trachten hem dit te beletten.

Mr. L. M. M. Nijst, pag. 197 vlg. overigens voorstander van de „normatieve onverbreekbaarheid” van het huwelijk: **Het echtscheidings-ontwerp Goseling:** „Zouden de meenigen, tot heden in het Nederlandsch Juristen blad omtrent bovenstaand ontwerp geuit, maatgevend zijn voor de opvattingen van het geheele Nederlandsche juristendom, dan zou men tot de conclusie komen, dat de eenige jurist-voorzitter van het ontwerp is..... de Minister van Justitie: Op zijn minst genomen wordt het ontwerp als overbodig beschouwd (Dirkzwager N. J. B. 1939 Afl. 2) of wordt daarvan geen wijziging van beteekenis in de huidige praktijk verwacht (Ma-

thuisen Afl. 3). Zelfs zal het ontwerp leiden tot meened en chantage” (Mathuisen), het zal het aanzijn geven aan „zeer immoreele rechtspraktijken” (Etmans Afl. 4), het zal aanleiding geven tot „hoogst ongewenschte schandaalprocessen en van viezigheden overstromende enquêtes” (Banner Afl. 5). Het land zal verdeeld worden in arrondissementen waarin echtscheiding practisch op den thans bestaanden voet is te verkrijgen, en arrondissementen waarin echtscheiding slechts bij reëel bestaande gronden is te verkrijgen (Hoogenbergh Afl. 5) Tenslotte zal het aanzijn worden gegeven aan praktijken, „immoreel om zich zelf en om de weerzinwekkend cynische wetsontduiking, waarop ze berusten (de Haan, Afl. 6). De „grootte leugen” zal worden vervangen door een „in het wanstaltige vergrootte leugen” (de Haan): Het komt mij voor dat na deze uitlatingen, degenen die voorstander zijn van het wetsontwerp en tot heden zwegen -in de overtuiging, dat aan het wetsontwerp en hetgeen ter toelichting daarvan door den minister is aangevoerd, weinig was toe te voegen- het zwijgen hebben te verbreken en hunnerzijds van hun opvatting hebben te getuigen. Ik geloof niet, dat er vele voorstanders van het wetsontwerp zullen zijn, op den enkelen grond, dat nu eenmaal een einde dient te worden gemaakt aan een procespraktijk, die in kennelijken strijd is met het uitdrukkelijk wetsvoorschrift van art. 263 B. W.”

Dezelfde schrijver in een nadere beschouwing op pag. 395: „De voornaamste moeilijkheid in het ontwerp van minister Goseling ligt dan ook m.i. niet in de principieele strekking daarvan, doch in de processueele moeilijkheden, die Mr. Mathuisen karakteri-

seert als de strijd niet **tusschen** de partijen, **maar van** partijen tegen de Justitie."

De inhoud der aangehaalde citaten, de conclusies waartoe zij leiden, de wijze waarop deze collectie onder de oogen van het lezend publiek wordt gebracht, dat alles zou de indruk vestigen, alsof het hier een bij uitstek juridisch vraagstuk gold, dat ter oplossing was voorgelegd aan de rechtsgeleerden, wier uitspraak de bevolking met spanning afwacht. Wij weigeren voorschands aan te nemen, dat dit het standpunt is, waarop de Nederlandsche juristen, zich, als een geheel genomen, geplaatst hebben.

Doch afgezien hiervan, kan men zich afvragen, in hoever de meening van geheel het Nederlandsch juristendom maatgevend is, voor wat betreft de waarde van een wet. De wet is een gecompliceerde creatie: niet slechts een juridisch-technische formulering, maar ook de formulering van het zedelijk goede, de heerschende omstandigheden in aanmerking genomen. De kern van de wet is dus niet iets, dat valt onder de jurisprudentie, zeker niet in de technische, beperkte beteekenis van dat woord, maar onder de *scientia moralis*.

Nu is het een typisch verschijnsel, zich vooral openbarend sinds den tijd, dat exclusieve specialisatie in één tak van wetenschap de gangbare scholing van intellectuelen werd, dat eenzijdig ontwikkelde geesten alle problemen, ook die, welke buiten het gebied liggen, waarop zij specialist zijn, bezien van uit hun vak-standpunt en ze willen oplossen met methoden, die uitsluitend in hun vak van gelding zijn. Zoo ontstond de typische dokters-, ingenieurs-, juristen mentaliteit, die elk den mensch en de menschelijke problemen door de bril van hun vak plegen te bezien, met alle kortzichtigheid en zelfs dwaling, die hiervan het gevolg is.

De meening van het Nederlandsch Juristendom in zake een wet heeft dus zeker gezag, wanneer het de technische formulering geldt. Maar het vraagstuk, of deze formulering het zedelijk goede al dan niet belichaamt, wordt door hun meening niet op de meest gezagvolle wijze beantwoord, omdat het ligt buiten het gebied, waarop zij exclusief zijn gespecialiseerd, en dus gezag hebben.

Alle citaten van juristen, die hier als een vernietigende litanie worden aaneengerijd, zijn dus diensvolgens te beoordeelen.

Het ontwerp wordt op zijn minst, overbodig genoemd. Overbodig is een nieuwe wet slechts als de oude goed is. Dat de oude wet echter de mogelijkheid openliet voor een rechtspraktijk, die de groote leugen genoemd wordt, is een bewijs, dat het ontwerp op zijn minst niet overbodig is.

Mr. Mathuisen verwacht geen wijzigingen in de huidige praktijk. Ik vertrouw, dat hij hier niet de rechtspraktijk van rechters en advocaten mede bedoelt, die onder eede de eerbiediging beloofd hebben van de wet, die zij dienen.

Wat de praktijk betreft van hen, die „recht" zoeken: een verwachting is geen bewijs, een ervaring wel. Zou het ontwerp geen wijziging brengen in de huidige praktijk, dan zal het toch deze verbetering gebracht hebben, dat wet en rechtspraktijk niet meer medeplichtig zijn aan de onzedelijke praktijk der onderdanen.

Gezien het paedagogisch effect van de beginselvastheid der wet, die de norm der zedelijkheid voor de onderdanen is, behoeft de toekomstige praktijk niet met al te veel zorgen tegemoet gezien te worden, zeker niet, wanneer allen, die de wet hebben te hanteeren en toe te passen, zulks doen in den geest, waarin zij is geschreven.

Ook meent dezelfde schrijver, dat het ontwerp zal leiden tot meened en een menigte andere misdrijven.

Wij hebben reeds aangetoond, dat de kwade wil der onderdanen voor den wetgever nimmer een motief mag zijn, een rechtspraktijk te dulden, die met de goede zeden strijdt. Zou men dit principieel aanvaarden, dan werd de wet de codificatie der onzedelijkheid en hield op, wet te zijn: ze pleegde de zelfmoord.

Mr. Mathuisen meent tenslotte, dat het voornaamste bezwaar tegen het ontwerp Goseling ligt in het feit, dat het oorzaak zal zijn, niet van een strijd tusschen de partijen, gelijk het tot nu toe was, maar van de partijen tegen de Justitie.

Strijd tusschen de partijen was er vroeger zelfs niet eens, telkens wanneer men bij onderling goedvinden het proces begon, wat niet zelden voorkwam. Wanneer er zelfs in dergelijke gevallen evenmin strijd tegen de Justitie was, dan is dit een veeg teeken voor de Justitie. Het kwam hier vandaan, dat de Justitie vroeger niet vocht voor het recht, maar capituleerde.

Hoe iemand de capitulatie van het recht voor het onrecht als een wenschelijke, of zelfs maar duldbare toestand kan zien, is mij een raadsel. Hieruit blijkt een keer te meer, hoezeer deze citaten het zedelijk goede uit het oog verloren hebben, dat de juristen met hun technisch apparaat te verdedigen hebben tegen het opstandig eigenbelang der onderdanen. Zij zien van de boomen het bosch niet meer.

Mr. J. K. M. Mathuisen pag 62:

„Uit het feit dat de praktijk zich in dezen door den Minister als verwerpelijk beschouwd en zins heeft kunnen ontwikkelen en zulks onder auspiciën van de Rechterlijke Macht, zou dan ook wel eens de conclusie kunnen worden getrokken, dat men hier niet met een waarachtig kwaad, doch integendeel met een aanvaardbare gang van zaken te doen heeft, die niet geacht kan

worden tot schade van de fundamentele beteekenis van staat en gezin te werken en ontwrichting van ons volksleven te bevorderen, omdat aangenomen mag worden, (Zie Mr. Dirkzwager t. a. p.) dat in het meerendeel der gevallen, waarin tegen de vordering tot echtscheiding geen verweer wordt gevoerd, de wettelijke grond inderdaad aanwezig is, zelfs al denkt soms de eischende partij dat het verstek laten gaan door den ander alleen een gevolg is van diens bereidwilligheid om tot ontbinding van het huwelijk mede te werken. Wat dit betreft kunnen menschen, die de eens bestaande passie in een teleurstellend huwelijksleven voelden verdwijnen, elkaar soms op een uiterst talentvolle wijze voor de gek houden”.

Dat de gewraakte praktijk geen waarachtig kwaad, maar een aanvaardbare gang van zaken zou zijn, wordt, wat Curaçao betreft, ironisch geïllustreerd door een aanwas van 40 — 80 echtscheidingen over de jaren 1942-43. In Nederland zal de ontwikkeling wel niet bemoedigender geweest zijn, daar is de actie van den Minister garant voor. Zoo iets een aanvaardbare gang van zaken te noemen, klinkt vreemd in de mond van een jurist. Als zakenlieden zullen sommige advocaten het ongetwijfeld een bloeitijd noemen.

Mr. Mathuisen meent, dat de groote leugen geen leugen is, omdat het overspel door de eischende partij zonder bewijs ten laste gelegd, doorgaans wel geschied zal zijn, en omdat men in het feit, dat de beschuldigde verstek laat gaan, een bekentenis kan zien, dat het werkelijk heeft plaats gehad.

Beide supposities zijn echter uit de lucht gegrepen.

Het overspel, dat doorgaans wel geschied zal zijn, is geen wettelijke grond. Slechts het overspel, dat hem door de eischende

partij ten laste wordt gelegd. Dat hij verstek laat gaan, is geen bekentenis, noch van het ten laste gelegde overspel, noch van het overspel, dat doorgaans wel geschied zal zijn.

Zoo het verstek laten gaan een bekentenis bevat, dan van het feit, dat ook deze partij wil scheiden.

Wilde hij immers niet scheiden, dan zou hij verschijnen, ook al had hij overspel bedreven, al was het maar om profijt te trekken uit de verzoeningspoging des rechters. Wilde hij wél scheiden, dan liet hij verstek gaan, ook al was het overspel niet gepleegd, omdat zijn verschijning de scheiding slechts belemmeren zou. In ieder geval is verstek laten gaan geen erkenning van overspel, noch van het gepleegde, noch van het ten laste gelegde.

En niet alleen maakt overspel, dat in het meerendeel der gevallen wel gepleegd zal zijn, geen wettelijke grond, het is bovendien slechts zelden psychologische grond voor de ingestelde vordering.

Mr. de Jongh, die de praktijk van de „grootte leugen” in het citaat, dat de schrijver verderop aanhaalt, verdedigt, uitgaande van het belang der kinderen, geeft dit toe, waar hij zegt: „Wij poneeren voorts, dat overspel volstrekt niet het merkteeken is van het pijnlijkste huwelijksdrama”.

Men zoekt echtscheiding, omdat men niet langer wettelijk verbonden wil zijn aan een bepaalde persoon. Psychologische redenen daartoe zijn:

dat men zich wettelijk verbinden wil aan een ander persoon,
of dat men eenvoudig van de last der wettelijke verbinding bevrijd wil zijn, of die last nu overspel insluit, of niet.

Overspel wordt in al deze gevallen naar voren gebracht als juridisch motief, omdat het de makkelijkste weg is, om een rechtelijke uitspraak te verkrijgen. Juridisch motief is overspel dus doorgaans, psycholo-

gisch motief slechts in een zeer beperkt aantal gevallen.

Het is dan ook absoluut niet gerechtvaardigd om, wanneer overspel als wettelijke grond niet bewezen wordt, dit bewijs te putten uit een overspel, dat noch wettelijke, noch psychologische grond is.

De jurist, die dit sofisme als leiddraad neemt in zijn praktijk, is verantwoordelijk voor de fatale gevolgen er van, die wij boven, voor wat Curaçao betreft, in cijfers hebben verrekend. Want hoe minder obstakels aan de wettelijke scheiding in den weg worden gelegd, des te spoediger zal de last der echtelijke verbinding te zwaar worden om te dragen. Wanneer dus overspel, dat doorgaans wel geschied zal zijn, gevoegd bij verstek, reeds voldoende geacht worden om wettelijke scheiding te rechtvaardigen, dan werkt hij, die zoo oordeelt de ontbinding van het familieleven in de hand, en richt de begeerte, staande het huwelijk, op een nieuwe verbintenis, doordat hij de mogelijkheid daartoe binnen het bereik van een ieder brengt. Hij werkt mee aan echtbreuk en overspel, minstens in begeerte, en noemt dit een aanvaardbare gang van zaken.

Dezelfde schrijver vervolgt op pag. 65: „De in het wetsontwerp behandelde materie houdt een gevaar in. Het is m.i. dit, dat meermalen menschen, die nu eenmaal vast besloten zijn hun huwelijksband te slaken, de door de boven aangehaalde bepalingen op den weg naar hun scheiding opgestelde hindernissen zullen trachten te vermijden, hetzij door er zich door heen te complotteeren, hetzij, door daar waar ficties niet meer zouden baten, de werkelijkheid te gaan nabootsen in de hoop op succes, en met alle daaruit mogelijk voortvloeiende persoonlijke zoowel als maatschappelijke consequenties, waar-

van wij er hier slechts een paar willen noemen: meined en chantage."

De laatste woorden van dit citaat zijn reeds op pag. 115. aangehaald en besproken. Dat dergelijke wandaden kunnen voorkomen, om toch tot het minder gemakkelijk bereikbare doel te geraken, behoeft niet ontkend te worden. Te meenen, dat dit in de toekomst zulk een algemeene praktijk zal worden als het citaat suggereert, getuigt niet van een juiste schatting der algemeene mentaliteit.

Voor de gevallen, dat het geschiedt, verwijzen wij naar hetgeen wij in de inleiding gezegd hebben, dat de wetgever n.l. op de eerste plaats verplicht is te zorgen, dat onzedelijke rechtspraktijken niet kunnen worden uitgeoefend, omdat het zedelijk handelen, vooral van de goeden, er mee gemoeid is.

Wat de schrijver verblindt, is, dat vroeger het kwaad een „fatsoenlijker" voorkomen had. Fatsoen is echter niet meer dan de pluim op de hoed der zedelijkheid, en het is dwaas met de pluim te pronken, als men de hoed verloren heeft.

„Wij citeeren n.a.v. bovenstaande zeer juiste bewering van Mr. Mathuisen de identieke rechtsoverwegingen van den Hoogen Raad der Nederlanden in zijn befaamde arrest van 22 Juni 1883 W. 4924, welke uitspraak „rechtsvorming" bevatte, waaraan de jurisprudentie zich 61 jaar lang strikt heeft gehouden.

„Overwegende, dat op den algemeenen regel van de artikelen 1903 en 1926 B.W., volgens welke de gerechtelijke bekentenis een volledig bewijs oplevert tegen dengene die haar heeft afgelegd, inzake van echtscheiding bij de wet geenerlei uitzondering is voorgeschreven: dat zulks bepaaldelijk niet gedaan

is bij art. 263 B.W. omdat eene echtscheiding op grond van een erkend en derhalve als bewezen aangenomen overspel uitgesproken, toch altijd blijft berusten op een der gronden in art. 264 opgenoemd, en eene samenspanning tusschen de echtgenooten, waardoor een hunner, om het huwelijk ontbonden te krijgen, een werkelijk niet gepleegd overspel zou erkennen, wel mogelijk is, maar niet noodzakelijk uit het enkele feit der erkenning mag worden afgeleid."

Dit befaamde arrest wordt vaak gebruikt als de vlag, die de lading der „grooten leugen" moet dekken.

Het doet vreemd aan de opvatting, dat de groote leugen geen waarachtig kwaad doch integendeel een aanvaardbare gang van zaken zou zijn, als een zeer juiste bewering te hooren kwalificeeren, die bovendien identiek zou zijn met de rechtsoverwegingen van den Hoogen Raad der Nederlanden. Dit wekt den indruk, dat elk argument goed is, als het maar tegen de verscherping van de wetgeving pleit. De beweerde identiteit ontbreekt ten eenenmale.

Erkend wordt, dat samenspanning mogelijk is, maar niet noodzakelijk uit het enkele feit der erkenning mag worden afgeleid.

Maar de mogelijkheid reeds van te voren aannemen; als die mogelijkheid werkelijkheid geworden is, niets doen om de geconstateerde samenspanning tegen te gaan; als deze praktijk algemeen een groote leugen genoemd wordt, zelfs door degenen, die haar uitoefenen: dan te blijven herhalen, dat samenspanning niet noodzakelijk uit het enkele feit der erkenning mag worden afgeleid, is dit het Summum Jus? Of wil men het Summum Jus oogkleppen aandoen?

Is dit zich „strikt" houden aan de uitspraak? En wil men dit rechtsvorming noemen?

Het is ook waarlijk te ongelooflijk, dat een groote leugen de strikte uitvoering zou zijn van een „rechtsvormende” uitspraak van den Hoogen Raad.

M. A. T. J. Etmans pag. 264:

„Aldus zou dan het ontwerp een ideaal bevorderen: de levenslang onverbroken huwelijksband. Nogmaals: wie kan het gelooven?

Ik laat hierbij opzettelijk in het midden de principieele vraag, of dit inderdaad een ideaal is, en merk slechts op dat er daarvoor slechts plaats kan zijn, wanneer de echtgenooten van die onverbreekbaarheid innerlijk overtuigd zijn. Deze overtuiging kan slechts gefundeerd zijn op diep in het hart levende religieuze beginselen, die man en vrouw de kracht geven de grootere moeilijkheden te overwinnen en alle innerlijke tegenstellingen te overbruggen. Zulk een religieuze overtuiging leeft echter niet meer in een aanzienlijk deel onzer samenleving en zoo voelt men thans juist een beperking van de mogelijkheid van ontbinding als immoreel aan. Men kan dit betreuren, maar het feit is er. Draco noch Solon zijn bij machte hieraan een stip te veranderen. „Quid leges sine moribus?”

De publieke opinie weergevend, noemt de schrijver de levenslang onverbroken huwelijksband een ideaal. Zelf trekt hij dit blijkbaar in twijfel. Ik zou willen zeggen, dat hij de onontbindbaarheid van het huwelijk zelfs met het woord „ideaal” nog gebrekkelijk gekwalificeerd heeft. Ze is veel meer en tegelijk veel minder dan een ideaal: ze is wet en dus norm.

Het ideaal gaat immers boven de wet uit, zooals het beste boven het goede. Waar wij

alleen verplicht zijn het goede te doen, zou volgen, dat de levenslang onverbroken huwelijksband iets was, waartoe de mensch geen zedelijke verplichting heeft, maar wat aan enkele idealisten ter nastreving wordt overgelaten. Doch dit is een dwaling! De onontbindbaarheid van het huwelijk is een bepaling van de zedewet, is norm, en elke mensch is door die wet gebonden.

Want het doel van het huwelijk is de instandhouding van het menschelijk geslacht. Wanneer het daarnaast nog in andere behoeften voorziet, door aanvulling der wederzijdsche onzelfgenoegzaamheid en door de bevrediging der sexueele hartstochten, dan zijn dat behoeften, die den mensch met het oog op de instandhouding van de soort gegeven zijn.

De bevrediging van deze secundaire behoeften en de problemen, die zij scheppen, mogen dus nooit het primaire huwelijksdoel van de plaats dringen, die het rechtens toekomt. En de oplossing van genoemde problemen mag nooit gezocht worden in een middel, dat het primaire doel, de instandhouding van het menschelijk geslacht, schaadt.

Deze instandhouding brengt niet slechts een geboorte, maar ook een opvoeding met zich mee, welke niets anders is dan een voortzetting van het wordingsproces tot aan de lichamelijke en geestelijke volmaaktheid van de volwassen leeftijd.

Dat de familie, waaruit de kinderen ontsproten, het van nature daartoe bestemde milieu is, behoeft geen betoog. Doch ook wanneer zij volwassen zijn, hebben zij de oude huiselijke haard nog nodig. Zij vormen zelf nieuwe gezinnen en tusschen al deze kernen bestaat een vriendschappelijke saamhorigheid, die het ruggemerg van de sociale orde is.

Voeg hierbij nog het erfrecht van de goederen der ouders, door de natuur aan de kinderen gegeven: een recht, waar-

aan door ontbinding van het huwelijk en door nieuwe verbintenissen afbreuk wordt gedaan, en men heeft genoeg onmiskenbare aanduidingen, ontleend aan de onveranderlijke natuur van den mensch zelf, die de ontbindbaarheid van het huwelijk als natuurwet i.c. zedewet bestempelen, en die ons dwingen de oplossing van welke huwelijksproblemen dan ook, te zoeken in een richting, die deze zedewet eerbiedigt.

De ontbindbaarheid van het huwelijk is dus veel meer dan een wenschelijk ideaal: het is een wet, die allen verplicht. Elk argument, ontleend aan de urgentie der problemen, die in het huwelijk ontstaan, wanneer dit niet meer volgens zijn voornaamste doel beleefd wordt: overspel, twist, mishandeling, verwaarloozing en dergelijke, kunnen opgelost worden met handhaving van de huwelijksband, bewijzen zeker niet meer dan de wenschelijkheid van scheiding van tafel en bed in sommige gevallen.

Willen zij de noodzaak van volledige scheiding, of zelfs van de mogelijkheid tot hertrouwen bewijzen, dan gaan zij verder dan hun kracht reikt, en kennen aan de nevendoeleinden een voorrang op het hoofddoel toe, die tegen de natuur van de instelling, in strijd met de natuurwet en dus onzedelijk is.

Men zal tegen deze redeneering inbrengen, wat gewoonlijk tegen principieele beschouwingen wordt aangevoerd, n.l. dat ze Welt'fremd is. Dat ze geen rekening houdt met de veranderde omstandigheden en dat ze dus hopeloos verouderd is.

Dit motief om zich van de wetten der natuur ontslagen te achten, is katastrofaal voor de hedendaagsche maatschappij. De aandacht van hen, die aldus redeneeren is zoozeer van de natuur afgewend en van de eischen, die zij stelt; zij is zoozeer geconcentreerd op den individueelen mensch met zijn verlangens en afkeerigheden, dat zij geneigd zijn kwaad als goed te beschouwen,

mits het maar den schijn heeft algemeen gepraktiseerd te worden.

Met opzet zeg ik „schijn”. Want algemeen zijn deze praktijken, in strijd met de zedewet, gelukkig allerminst. Doch omdat de wensch de vader van de gedachte is, zijn de voorstanders dezer „immanente” moraal geneigd een praktijk algemeen te noemen, wanneer zij slechts in hun kringen beoefend wordt. Dit is echter een kortzichtigheid, die zelfs deze realisten Welt'fremd maakt. Zij beschouwen de millioenen katholieken, om ons slechts tot dezen te bepalen, die o.a. wat de ontbindbaarheid van het huwelijk betreft, andere opvattingen hebben dan zij, waarschijnlijk als een te verwaarloozen minderheid. Met de meerderheid van 9 tegen 3 stemmen, waarmee het ontwerp-landsverordening, dat op deze materie betrekking heeft, door de volksvertegenwoordiging van Curaçao werd aangenomen, zal dit wellicht minder gemakkelijk gaan.

Beide getallen doen in ieder geval afbreuk aan de algemeene stemmen, die zij voor het vaststellen van hun moraal behoeven.

Omdat de wet volgens hen bepaald wordt door de heerschende opvatting der menschen, moeten de bakens der wet voortdurend verzet worden, nooit naar boven, maar altijd naar beneden, omdat de opvatting der menschen, veelzeggend genoeg, naar beneden geneigd is. „Ten kwade geneigd”, noemen de Welt'fremden dat.

De verdedigers van deze immanente norm, om de moraliteit te bepalen, achten zich veel realistischer dan hen, die een transcendenteele norm erkennen, doch ze moeten daartoe dan ook de oogen sluiten voor de onheilspellende omvang, die de ontbinding van het familieleven, deze organische cel zonder welke de maatschappij niet bestaan kan, heeft aangenomen. Zij moeten dat een aanvaardbare gang van za-

ken noemen, om de illusie niet te verliezen, dat zij realisten zijn. Dat is de wraak van de waarheid.

Dit prijsgeven van de wet als zedelijk onveranderlijk beginsel betreft niet slechts de natuurwet, maar ook, en nog meer, de positieve wet. Daarom zegt de schrijver, dat een beperking van de mogelijkheid van ontbinding, gezien het feit, dat de religieuze overtuiging, die de levenslange verbinding moet mogelijk maken, niet meer leeft in het hart van de menschen, thans als immoreel wordt gevoeld. Niet de afwijking van de zedewet is immoreel, maar de afwijking van de immoreele opvatting der onderdanen.

De geesten van Draco en Solon worden opgeroepen, om kracht bij te zetten aan deze enormiteit.

„Quid leges sine moribus”, verzucht de schrijver droef te moe. Beter kon hij verzuchten: „Quid mores sine legibus”, hij, die van de wet een vischnet wil maken, om aan het keurend getij der mores alle gelegenheid te geven, ongehinderd af te vloeien.

„De juistheid van dit betoog vindt steun in een korte brochure over huwelijk en echtscheiding (Uitg. Samson, Alphen aan den Rijn), waarin een aantal wijzigingen onzer wetgeving op dit stuk schetsmatig worden ontworpen. De voorgestelde hervormingen zijn o.a. de volgende, pag. 220 t. a. p.:

„Uitbreiding van de gronden waarop door den eenen echtgenoot jegens den anderen echtscheiding geeist kan worden. Te weten: ruimere formulering der bestaande gronden; verpleging in een krankzinnigengesticht gedurende ten minste vijf achtereenvolgende jaren; „verwording” van het huwelijk in die mate dat de bestendinging daarvan niet van de eischende partij kan worden gevergd.”

„Invoering van de mogelijkheid, dat de echtgenooten, nadat het huwelijk ten minste twee jaar heeft geduurd, gezamenlijk echtscheiding aanvragen. Daarbij zal een regeling, als thans art. 292 B. W. behelst, vereischt zijn en zullen er eenige comparities aan de echtscheiding moeten voorafgaan.

„Invoering van een bepaling, dat de rechter de gestelde feiten niet op grond van bekentenis of gemis aan tegenspraak aanneemt.

„De scheiding van tafel en bed wordt behouden; de ontbinding van het huwelijk na voortzetting sch. v. t. e. b. niet: er zal in dat geval immers gezamenlijk echtscheiding aangevraagd kunnen worden en de bepaling omtrent de „verwording” kan worden toegepast, indien een der echtgenooten zich verzet.”

Deze voorstellen wekten uiteraard veel belangstelling in Nederland ten tijde van het ontwerp Goseling.

Dit is een blauwdruk van de nieuwe positie der bakens. Aan de huwelijks-wetgeving wordt een trekje van het arbeidscontract toegevoegd: na twee jaar bestaat de mogelijkheid tot opzegging.

Mr. G. W. Bannier pag. 111 t. a. p.

„Behalve dat het ontwerp wil verhinderen dat in het vervolg echtscheidingen worden uitgesproken zonder dat in werkelijkheid een der bij de wet bepaalde gronden aanwezig is, zal het ook in het vermoedelijk veel grooter aantal gevallen, dat inderdaad wel overspel gepleegd is, het verkrijgen van echtscheidingen bemoeilijken en in weer een groot deel dezer gevallen zal de rechter dat overspel, hetzij bij de aanbidding van het rekest, hetzij bij de comparitie voor den president of voor de rechtbank, hetzij bij wege van ge-

tuigenverhoor, bewezen willen zien. Daarbij zal gewoonlijk ook de naam van den medeplichtige aan het overspel genoemd worden. Aldus zal in die gevallen het ontwerp nog het verdere verwijderd gevolg hebben, dat art. 89 B.W. van beteekenis wordt. (houdende verbod van huwelijk met degene, met wie van overspel is overtuigd bij rechtelijk vonnis). Bij de tegenwoordige praktijk is dat artikel bijna steeds een doode letter en dat behoort het ook te zijn. Juist aan die praktijk is vermoedelijk te wijten, dat het artikel nog niet is afgeschaft, zooals in Frankrijk is geschied, en evenmin, als in Duitschland, de mogelijkheid van dispensatie is geopend. Zoozeer is het artikel in strijd met het levend rechtsbewustzijn, dat het onder advocaten vrijwel algemeen als onbehoorlijk wordt beschouwd, als men in een echtscheidingsdagvaarding den naam van den medeplichtige aan het overspel noemt. De beoogde preventieve werking heeft het artikel niet en vermoedelijk zal het die ook bij aanneming van het ontwerp wel niet krijgen. Rekening valt dus slechts te houden met de repressieve werking en deze is stellig noodeloos hard. Maar dit is zij niet alleen. Zij is ook positief immoreel. Zij zal het voortbestaan van onwettige verhoudingen bevorderen en de wettiging daarvan verhinderen, en zelfs wanneer zij er toe leidt, dat een dergelijke verhouding verbroken wordt, zal zij vaak meer kwaad dan goed teweeg brengen. Van den overspeligen man b.v., die een vrouw of meisje onteerd heeft, publieke schande over haar heeft gebracht of haar uitstooting uit het milieu, waarin zij verkeerde, heeft bewerkstelligd, mag naar gezonde opvattingen van maatschappelijke behoorlijkheid en moraliteit geëischt worden, dat hij het

kwaad, dat hij gedaan heeft, zooveel mogelijk goed gemaakt, en veelal zal zijn huwelijk met de gelaedeerde daartoe de beste weg zijn. Het overspelige kind, dat toch reeds tengevolge van de helaas nog steeds niet gewijzigde ten zijnen aanzien bestaande draconische wetsbepalingen al te zwaar boeten moet voor de zonde of de onbedachtzaamheid zijner ouders, mag toch in redelijkheid verlangen om, al kan het dan niet gewettigd worden, ten minste van een regelmatig huisgezin deel uit te maken. Aan dit alles staat art. 89 B. W. in den weg.

„Zou het ontwerp-Goseling onverhoopt het staatsblad bereiken, dan moge het in elk geval de afschaffing van dit wetsartikel bevatten.”

Dat het verkrijgen van echtscheiding bemoeilijkt wordt, zelfs wanneer de bij de wet bepaalde gronden aanwezig zijn, pleit niet tegen het ontwerp. De wet is nu eenmaal de verdediger van den huwelijksband.

Dat art. 89 B.W. van beteekenis wordt, evenmin. Het pleit veeleer tegen de huidige rechtspraktijk, dat dit artikel niet van van beteekenis kan zijn. De schrijver meent, dat het goed is, dat dit artikel in de huidige rechtspraktijk een doode letter is, omdat het zoozeer in strijd is met het levend rechtsbewustzijn, dat het onder advocaten vrijwel algemeen als onbehoorlijk wordt beschouwd, als men in een echtscheidingsdagvaarding de naam van den medeplichtige aan het overspel noemt.

Of de opvatting van zulken, die leugen voor waarheid, en ja voor neen willen laten doorgaan, exponent genoemd kan worden voor het levend rechtsbewustzijn, wordt door het levend rechtsbewustzijn van alle rechtgeaarden sterk betwijfeld. Als men onder levend rechtbewustzijn de opvatting verstaat van hen die meenen, dat de

wet geen perk behoort te stellen, aan hetgeen zij wenschen te doen, dan is dit levend rechtbewustzijn zeker geen exponent van de zedewet, en dus van nul en geener waarde.

De beoogde preventieve werking heeft het artikel niet, zegt de schrijver. Niet, wellicht, wat het overspel betreft, maar wel verlicht het de pressie van de overspelige op de onschuldige partij, om tot echtscheiding te komen.

„De repressieve werking is noodeloos hard”. Om dit aan te toonen wordt een gevoelige schildering opgehangen van de ellende, die door de toepassing van dit artikel over de medeplichtige en haar kind wordt gebracht. Maar bij het aanschouwen van dat droevig schilderij worden wij des te meer getroffen door de ellende, die het niet toepassen van dit wetsartikel over de wettige echtgenoot en het waarschijnlijk grooter aantal kinderen brengt, iets wat de schilder in zijn ijver, om aan het kwaad zijn natuurlijke gevolgen te ontnemen, vergeet. Hij mag echter alsnog bedenken, dat de rechter veel „harder” zou zijn, wanneer hij het artikel niet uitgevaardigd had, omdat hij de plicht heeft, de rechthebbenden op de eerste plaats te beschermen.

Mr. A. T. J. Etmans pag. 85:

„Hier raken wij aan de wondeplek; het ontwerp zal, eenmaal wet geworden, aan zeer immoreele rechtspraktijken het aanzijn geven. Doel van het ontwerp is het tegengaan der ontbinding van huwelijken „uit versierde oorzaken of door bedekte overeenkomst der partijen” (zie M. v. T. par 2). Natuurlijk zal het bloed trachten te kruipen waar het niet gaan kan, als volgt: een echtpaar, welks huwelijk naar beider overtuiging „hopeloos mis” is, wenscht te scheiden, teneinde ieder een nieuw leven op te bouwen. Geen van beiden heeft overspel gepleegd.

Het paar wendt zich tot een advocaat, die het volgende advies geeft: „Indien gij de actie instelt naar den ouden trant loopt ge gevaar, dat de president een onderzoek instelt naar de waarheid van het te stellen overspel en ook al neemt ge deze hindernis: de rechtbank kan later nog altijd bewijs bevelen. Als u er alles voor over heeft om te scheiden, zal U (dit vermoedelijk tot den man) overspel moeten plegen, niet in schijn, zooals men wel in Engeland doet, maar een waschecht overspel, dat eventueel door getuigen onder eede bevestigd kan worden. Zorgt echter dat het bestaan eener afspraak niet bewezen zal kunnen worden; spreekt derhalve met niemand over de zaak en richt deze zoo in, dat de vrouw b.v. door een toevallige omstandigheid het door den man gepleegde overspel ontdekt. U zult derhalve om Uw doel te bereiken niet alleen de immoreele daad van overspel moeten stellen, maar bovendien voor president en rechtbank apart moeten liegen. Het spijt mij U geen minder immoreel advies te kunnen geven, maar ik durf anders geen verantwoordelijkheid voor den goeden uitslag op mij te nemen.”

Hier wordt een dienaar van de „gerechtigheid” opgevoerd, zijn „praktijk” uitoefnende. Klaarblijkelijk behoort deze man niet tot de advocaten wier oordeel in een vorig citaat met het „levend rechtbewustzijn” werd gelijk gesteld. En dat alles voor het goede doel: om een nieuw leven op te bouwen. Er zijn er, die door dit soort wetgevingen in staat gesteld worden 4 tot 5 maal „een nieuw leven op te bouwen”. Men moet toch wel naïef zijn, om te meenen, dat de werkgever naar het pijpen van zulke individuen moet dansen.

Mr. J. de Vrieze in „De Telegraaf” van 20 Mei 1939: **Minister Goselings echt-**

scheidingsontwerp: „Meer schaduw-
dan lichtzijden”.

„Wanneer men tenslotte nu de geza-
menlijke bezwaren tegen het wetsont-
werp opsomt, dan zijn deze de volgende:

„1e. Het wetsontwerp zal hen, die per
se willen scheiden, niet tegenhou-
den.

„2e. Er zal tegenover den rechter brut-
taler worden gelogen, hetgeen de
moraal niet bevordert en evenmin
het aanzien van de rechtspraak.

„3e. Noodeloze strijd en noodeloze
bewijslevering over delicate zaken
worden door het ontwerp niet ge-
coupeerd, eerder gecreëerd.

„4e. Het huwelijk wordt door het wets-
ontwerp niet gesaneerd, zooals
wordt bedoeld.

Onberaden huwelijken zullen er
niet door worden tegengegaan.

„5e. Onbezonnen en verkeerde schei-
dingen zullen slagen; beraden en
gewenschte echtscheidingen zullen
mislukken.

„6e. Het tenslotte dwingen tot daad-
werkelijke ontrouw zal de moraal
geenszins bevorderen.

„7e. De president zal tegelijkertijd
moeten optreden als de vertrouw-
de figuur, die verzoening moet be-
werkstelligen en tevens als detec-
tive om de waarheid op te sporen.
Dit zijn twee onvereinbare func-
ties.

„8e. De groote comedianten en de bru-
talen zullen in hun actie slagen en
de bedeesde, bescheiden en recht-
schapen figuren zullen door de
mand vallen.

„9e. Het laten voortbestaan van totaal
mislukte huwelijken zal het aan-
tal onwettige geboorten in de hand
werken.

„Wanneer men hierbij bedenkt, dat het
aantal onwettige kinderen in Nederland
op 150.000 wordt geschat en men kent
het leed van een onwettig kind in de
wereld, dan is reeds dit argument vol-
doende om het wetsontwerp, zooals het
luit, niet te accepteren”.

Op deze bezwaren antwoorden wij:

ad 1. Hiermee is niets ten nadeele van het
ontwerp gezegd. Wel zal het aantal
van hen, die per se willen scheiden,
er door afnemen.

ad 2. Deze moeilijkheid is boven reeds
meerdere malen ontzenuwd. Het aan-
zien van de rechtspraak staat of valt
met haar rechtvaardigheid.

ad 3. Strijd en bewijslevering zijn volstrekt
niet noodeloos: zij voorkomen licht-
zinnige processen.

ad 4. De prophylactische waarde van de
wet is maar secundair. Het is boven-
dien in strijd met de waarheid, deze
waarde geheel te ontzeggen aan een
wet, die de misbruiken bij echtschei-
dingsprocessen beteugelt.

ad 5. Deze bewering kan zonder bewijs
niet aanvaard worden.

ad 6. Waarom meten deze schrijvers het
nut van een wet toch altijd af aan
die individuen, die voor geen enkele
wandaad stilstaan, en tegen wie dus
geen enkele wet is opgewassen?
Waarom nooit de meer eerbare men-
schen als norm genomen?

ad 7. Deze twee functies zijn zeer goed
vereinigbaar.

ad 8. Hun bescheidenheid en rechtscha-
penheid slaan een lichtelijk potsier-
lijk figuur, als ze door de mand val-
len.

ad 9. Het ontbinden van huwelijken, ook
al zijn ze niet totaal mislukt, vermeer-
dert het aantal totaal mislukte huwe-
lijken.

Last not least citeeren wij Prof. Mr. J. C. van Oven „Het echtscheidingsontwerp” pag. 315 vlg. t. a. p.:

Na gewezen te hebben op de mislukte pogingen van de ministers Nelissen en Regout merkt de hooggeleerde schrijver met Prof. Struycken (!) op:

„dat in een land met zoo gemengde bevolking als de onze het zoo moeilijk is, het positieve recht te vinden, dat eene bevredigende regeling geeft van dergelijke onderwerpen, waaraan kerkelijke, geloofs- en zedeleer zoo nauw verbonden zijn”, dat daarom de wetgever zich voorshands van ingrijpende te onthouden. Het ontwerp heeft een slechte juridische pers gehad. Men heeft de bezwaren in een reeks van inzendingen, in dit blad, voor het meereendeel uitgaande van met de echtscheidingspraktijk door en door bekende advocaten, kunnen lezen, terwijl de betuigingen van instemming zeldzaam waren.

Men zal de ernst dezer bedenkingen niet kunnen ontkennen, en inderdaad moeten aannemen, dat, indien het ontwerp wet wordt, de echtscheiding b.o. t. praktisch verwezenlijkbaar blijft, doch moeilijker, tijdrooverder, nog veel meer stuitend, en vooral duurder zal worden. Dit beduidt dus voor de belanghebbenden een langer tijd van onzekerheid hetgeen fataal kan zijn voor de kinderen, voorts voor de rechterlijke macht en advocaten meer werk, d.w.z. meer verdiensten in de praxis aurea en meer onbetaalde arbeid in de pro-deo praktijk:

„Meer indruk nog dan bezwaren door advocaten in ons blad tegen het ontwerp geopperd, zal wellicht het ongunstig oordeel maken, dat daarover uitgesproken werd door onze beide meest geachte oudkinderrechters: Mr. G. T.

J. de Jongh en Mr. H. de Bie, Zij, die in de grootste steden van ons land, Amsterdam en Rotterdam, jaren achtereen de werking der geldende praktijk hebben ondervonden, haar invloed in de kringen van beter gesitueerden, maar vooral bij minder bemiddelden hebben kunnen gadeslaan, beiden breken zij den staf over deze poging tot wijziging.

„Men kan aldus De Bie in „de Nederlander” van 7 Maart niet slechts in abstracto, maar ook voor zich zelf diep overtuigd zijn van de geheel eenige beteekenis van het huwelijk als levensgemeenschap van een man en een vrouw, tot de dood hen scheidt, men kan de groote maatschappelijke waarde van het zuiver gehouden monogame huwelijk uit allerlei oogpunt ten volle erkennen, maar toch de overtuiging hebben, dat de rechtsontwikkeling thans iets anders vraagt dan wat dit ontwerp brengt: Verzwaring van de belasting op de veiligheidsklep, waardoor vaak ondragelijke spanning van een mislukt huwelijk een uitweg zoekt. Nog een ander beeld dringt zich aan mij op: met volle waardeering voor de motieven, die minister GOSELING hebben geleid tot deze herziene, vermeerderde en verbeterde uitgave van de ingetrokken ontwerpen NELISSEN (1910) en REGOUT (1912) kan ik, de echtscheidingspraktijk der laatste 30 jaren in ons land kennende, het in zijn uitwerking daarop slechts zien als een doekje voor het bloeden; een geneesmiddel voor de kwaal brengt het niet. Wordt dit wetsontwerp wet, dan zal dit voor verschillende rechtelijke ambtenaren, advocaten en deurwaarders een vermeerdering van werk, voor de laatste categorieën ook onbetaald werk geven, aan den vorm zal voldaan worden, maar in wezen

verandert er niets of het wordt nog slechter."

En verder:

„Er komt wat meer papier, er moet wat brutaler gelogen worden, hier en daar zal, dank zij de vernauwde mazen van de wet, een rampzalig paar formeel getrouwd blijven, maar bij velen zal elk zijns weegs gaan, hetzij in concubinaat, hetzij in losse verkeer. De minister zegt zelf: „Een absoluut onfeilbare uitkomst kan geen menselijke rechtspraak geven”, maar ik vrees, dat de natuur ook hier sterker dan de leer zal blijken en wat men zich voorgesteld heeft zoo niet absoluut, dan toch grotendeels zal falen”.

„En als conclusie sluit de Bie zich aan bij Hoetkin's voorstel, om, gelijk de Indische wetgever reeds in 1933 deed voor Christen-inlanders, als echtscheidingsgrond op te nemen „de onheilbare tweespalt tusschen echtgenooten”.

Dit citaat is hoofdzakelijk een recapitulatie van reeds vroeger aangevoerde en beantwoorde argumenten.

Het proces wordt „tijdroovender, dunder.” Dat pleit niet tegen het ontwerp: het zijn juist zulke middelen, waarvan de wet zich, ter handhaving van het recht bedienen moet.

Het wordt „stuitender”. Het schijnt beter te zijn, de wond door te laten etteren, omdat het zoo stuitend is haar te onderzoeken.

Wij beoordeelen de mérites niet van de ontwerpen Nelissen, Regout, Goseling. Ook niet van de Curaçaosche landsverordening. Wat wij bestrijden in de argumenten, die de tegenstanders er van aanvoeren, is, dat de huidige rechtspraktijk een aanvaardbare gang van zaken zou zijn, en dat de fout van deze ontwerpen gelegen zou zijn in de verzwaring van de belasting op de klep, waardoor zij, die zich vrijwillig voor het leven

gebonden hebben, weer hun vrijheid zoeken.

„Hoor na hem, Mr. de Jongh in „de Groene” (No. 3225)”:

„Velen gingen slechts tot dien stap (d.i. „de groote leugen”) over, omdat zulks in het belang van de kinderen was. De kinderen hadden eigenlijk geen ouders meer, die hun liefde en leiding gaven, die hun steun waren op hun jeudig levenspad. Vader en moeder waren immers nooit vroolijk en bereid om zich met hun kroost te bemoeien. Nu spreek ik nog niet van de gezinnen, waar gedurig gescholden, bedreigd en mishandeld wordt, waar het getier en geschreeuw niet van de lucht is, waar een spanning heerscht als in de hel, waar nooit een sfeer is van vrede, vreugde, huiselijkheid en vertrouwen, waaraan kinderen bij het opgroeien juist de grootste behoefte hebben. Gij weet immers, dat nagenoeg alle misdadigers, publieke vrouwen en slampampers stammen uit deze door tweedracht gespleten gezinnen? Voor de opgroeiende kinderen, wier vader en moeder elkaar steeds vernederen, zoodat het kind voor zijn ouders ook geen respect kan hebben, is deze toestand funest. En omdat wij dat allen zoo goed weten - ik zeg „allen”, want niemand kan onwetendheid voorwenden - heeft men in deze 55 jaren, dat deze jurisprudentie veld heeft gewonnen, daarin berust, is zij een stuk geworden van ons rechtsbewustzijn en zal er geen meerderheid gevonden worden, die haar wil afschaffen, al zal ieder de gevolgde methode afkeuren en de misbruiken, die er het gevolg van zijn geworden, gaarne uit den weg geruimd willen hebben. Deze rechtspraktijk heeft - zou men het kunnen noemen - door verjaring burgerrecht verkregen, zij is - zooals men het

elders noemt *gewoonterecht geworden.*"

De meerderheid, waarvan de schrijver meent, dat zij in Nederland niet gevonden zou kunnen worden, was hier op Curaçao in ieder geval overtuigend genoeg. Met 9—3 stemmen keerden de Staten zich tegen de misbruiken.

Mr. de Jongh verdedigt de rechtspraktijk door te beweren, dat zij gewoonterecht geworden is. Daartegen antwoorden wij:

- 1°. De praktijk is in strijd met de letter en den geest van de wet.
- 2°. De gewoonte is allermint uitdrukking van een zoo algemeen verbreid „rechtsbewustzijn", als de geciteerde schrijvers doen voorkomen. Groote lagen der bevolking nemen er zoowel in Nederland als op Curaçao met beslistheid stelling tegen.
- 3°. Een gewoonte, die in strijd is met de zedewet, kan nimmer kracht van recht krijgen, gelijk wij in onze inleiding aantoonde.

Of, en in hoeverre het welzijn der kinderen een bestending van de oude wantoestand rechtvaardigt, zullen wij na het laatste citaat, dat hetzelfde argument uitwerkt, bespreken.

Verder.

„Wij bepleiten deze zaak vooral met het oog op de kinderen en wij zouden zelfs een kinderloos echtpaar in haar doen en laten vrijwel haar gang willen laten gaan. Wij poneeren voorts, dat overspel volstrekt niet het merkteeken is van het pijnlijkste huwelijksdrama. In verschillende landen, zooals in Zwitserland heeft men dan ook reeds dezen weg gekozen en is huwelijksontbinding toegestaan op grond van een verhouding, die langzamerhand onduelbaar en ondragelijk is geworden, en zelfs in ons eigen Indië is echtscheiding moge-

lijk bij de Christen-inlanders op grond van aanhoudende tweespalt tusschen de echtgenooten. Waar het vorenstaande gebruik in ons land zoolang gehonoreerd en zoodanig met de volkszedes is saamgesmolten en ingeburgerd, is het dwaasheid om haar in een wettelijke bepaling te belichamen.

Ten slotte de moraliteit. Slechts een enkel woord. Herhaaldelijk komen wij met echtparen in aanraking, tusschen twee alle soorten van liefde, genegenheid en waardeering finaal is afgestorven, die elkaar van den ochtend tot den avond sarren, plagen, vernederen en beledigen, met woorden die hier niet herhaald kunnen worden, alles in het bijzijn van de kinderen, die gillend van angst zich in een hoek verstoppen. Doch vader en moeder maken gebruik van dezelfde slaapkamer en er worden steeds nieuwe kinderen geboren. Van moraliteit gesproken: Weet gij daarvoor een fatsoenlijk woord, of een passende uitdrukking? Vindt gij het erger of minder erg dan prostitutie". En is er nu werkelijk een moraal, die dat verdedigt, die daarvoor in de bres springt en er een goed woord voor over heeft? Ik zeg „moraal".

„Men vergeve mij deze lange citaten: ik geef ze, omdat het niet beter gezegd kan worden dan zoo en dat wegens het groote gezag van de schrijvers, wegens hun door ieder erkende hooge moraliteit en hun ondervinding, die grooter is dan die van wien ook. En ik zeg het met nadruk Mr. de Jongh na: het gaat hier om de kinderen. Ook om de ouders natuurlijk, maar in de allereerste plaats om het jonge geslacht. Wie ooit met „sociaal werk" in aanraking kwam, weet dat vaak het uiteengaan der ouders de volstrekte voorwaarde is om

nog eenige kans te hebben de jonge levens te redden, een nieuw en harmonisch milieu te scheppen waarin zij kunnen opgroeien".

De professor eindigt zijn hoogst belangwekkend betoog met de woorden, pag. 324:

„Zijn dit niet anders dan vrome wenschen? Men moet het vreezen, want het ontwerp wil immers de echtscheiding bij onderlinge toestemming niet regelen, maar juist moeilijk maken. Die vrees mag ons echter niet weerhouden ze te uiten en te wijzen op de bedenkelijke gevolgen waartoe de voorgestelde regeling belooft te leiden, en die betreurd moet worden door een ieder, die met den ontwerper staat op het standpunt van de „normatieve onverbreekbaarheid" van het huwelijk".

Mr. de Jongh ontleent zijn argument aan het leed der kinderen, dat bestendig of zelfs vergroot zal worden, wanneer de tegenwoordige rechtspraktijk onmogelijk wordt gemaakt. Hij schildert deze ellende in levendige kleuren en roept dan met verheffing van stem uit: „En is er nu werkelijk een moraal, die dat verdedigt...? Ik zeg „moraal".

Wij kunnen den schrijver geruststellen. Er is geen enkele moraal, die het ongeluk van kinderen verdedigt. Wel is er een moraal, die gebiedt, dat leed met alle mogelijke middelen te verlichten, behalve met onzedelijke. Wel is er een moraal, die de huidige rechtspraktijk er van beschuldigt, zulke toestanden te vermenigvuldigen, omdat niets het huwelijk zóó ondragelijk maakt, als de voor de hand liggende mogelijkheid het te ontbinden en een nieuw huwelijk aan te gaan.

Hoe deze jurist, zonder de wetten van de logica geweld aan te doen, uit de ellende der

kinderen tot iets anders kan besluiten dan tot de wenschelijkheid eener scheiding van tafel en bed in hopelooze gevallen; hoe hij van dat leed uitgaande in een adem „zelfs een kinderloos echtpaar in haar doen en laten vrijwel haar gang wil laten gaan", is onbegrijpelijk, althans voor hem die geen ingewijde in de juridische redeneermethoden is.

Dit is een typische inconsequentie, een kwaal, die in de logica „latius hos" genoemd wordt, en waaraan vrijwel alle aangehaalde redeneeringen mank gaan; hun conclusie gaat veel verder dan hun bewijs.

Een andere eigenschap, die zij gemeen hebben, is, dat de reële levensomstandigheden tot uitsluitend uitgangspunt voor het bepalen en beoordeelen van de echtscheidings-wetgeving worden genomen.

De misbruiken, die ontstaan kunnen; de eventuele disharmonie tusschen de wet en de opvatting der onderdanen; de nadeelen voor de medeplichtigen en het leed der kinderen: dat alles bepaalt de moraliteit van een wet, niet haar overeenkomst met de natuurwet. In hun gedachtengang kan een wet niet moreel zijn, wanneer ze nadeelige gevolgen heeft in individueele gevallen.

Deze zelfde redeneering zullen zij grif absurd vinden, wanneer ze de andere natuurwetten betreft, waar de mensch niet vrij tegenover staat. Niemand zal het ongeluk, dat een mensch te pletter valt, wanneer hij op de vijfde verdieping zijn steun verliest, een bewijs noemen, dat de wet van de zwaartekracht niet deugt, en niemand zal zoo waanzinnig zijn, die wet daarom af te schaffen, ook al kon hij dit. Hij zou immers de moordenaar worden van al wat leeft.

Maar is het met de natuurwetten, waar de mensch wél vrij tegenover staat, anders gesteld? Wordt de natuurlijke zedewet wél verkeerd, omdat zij, ondanks haar algemeen weldadige strekking, in particuliere gevallen leed meebrengt? Kan men haar wél straf-

feloos veranderen, alleen, omdat wij daar de fysieke macht toe hebben?

Als juristen niet buigen voor de evidentie van deze redeneering, laat hen dan buigen voor de rampzalige gevolgen van de opheffing der zedewet, hetgeen zij door de rechtspraktijk „de groote leugen” reeds zoo vaak gedaan hebben, dat die gevolgen alleen al voldoende zijn, om hen met evidentie te overstelpen.

Want zoo de opheffing van de wet der zwaartekracht fysieke dood voor alle leven beteekent, dan beteekent de opheffing van de wet der onontbindbaarheid van het huwelijk de moreele ontbinding van het menschdom, een ramp, die maatschappij noch individu lang kunnen overleven.

„Maar wij heffen de wet niet op. Wij maken slechts uitzonderingen in min of meer urgente gevallen”.

Het maken van uitzonderingen, beteekent de opheffing van de wet. Het werkt in op den geest van verloofden, van bloedverwanten, van echtgenooten en kinderen. Het schept overal twijfel, onstandvastigheid, bekoring, onverantwoordelijkheid: kortom toestanden, die de beleving van de wet der onontbindbaarheid onmogelijk maken.

Mogen reële levensomstandigheden dan geen invloed uitoefenen bij het bepalen eener wet? Wel zeker! Maar niet zooveel, dat zij er om zou afwijken van de zedewet.

Moeten er dan geen maatregelen genomen

worden, om de nadeelige gevolgen van de wet te ondervangen? Wel zeker! Maar niet door de wet af te schaffen. De man op de vijfde verdieping moet maatregelen nemen, opdat de wet van de zwaartekracht niet zijn ongeluk wordt. En getrouwden kunnen en moeten maatregelen nemen, opdat de onverbreekbare huwelijksband niet in een bankvloek voor hen en hun kinderen verandert.

Die middelen zijn er en voor iedereen. Niemand kan zeggen, dat het licht van de Godsdienst onder de korenmaat gezet wordt in onze maatschappij, en het is niet voor niets, dat de toenemende ongodsdienstigheid der menschen een ramp genoemd wordt, waar zij zelf het meest van te lijden hebben.

Jezus van Nazareth, die behalve de bringer van een Openbaring, de groote verdediger van de natuurwet was, heeft tegen hen, die de zedelijke waarden van het menschdom te verdedigen hebben, gezegd: „Gij zijt het zout der aarde. Maar als het zout verschaalt, waarmee zal men het dan zouten? Het is nog slechts goed genoeg, om buiten geworpen en door de menschen vertreden te worden”.

De juristen, vertegenwoordigers van het recht, mogen ernst putten uit het oordeel, dat zij over zich brengen, wanneer zij door de hier besproken, en andere „groote leugens”, verschalen tot technisch geschoolde ontduikers van recht en zedelijkheid.

IN UNIFORM

Het schijnt mij weer zoo láng geleden,
dat ik was burger, geen soldaat...
Nù is de spijs en drank voor 't heden:
háát en háát en nog eens háát!

Jezus! was 't niet om Uw liefde
dat Gij werdt zoo fel gehaat? –
Moet ik zijn vijand-van-de-liefde
om te zijn een goed soldaat?

Altijd zal ik uit liefde haten
al wat Uw zuivere liefde smaadt.
Leer mij mijn vijand lief te hebben
terwijl ik alles aan hem haat – :
opdat mijn haat Uw liefde eere
in 't uniform van een soldaat.

G. E. ALERS

NA – BLOEDEN

Uit het duister van het lange wachten
staat eindelijk op de groote dag,
die de schepen, zwaarbevrachte,
der vervulling brengen mag.

De wrange honger van 't verlangen,
die vruchtloos beet in vruchten voos,
sterft – en vrijheid krijgen die, gevangen,
hun boeien sleepten naar den dood.

Nu is het vrede... Gelijk een roos
zal de woestijn in bloei straks staan!
Maar als de bloemen groeien gaan,
is niet één wit... zijn alle rood.

G. E. ALERS

Het Pausdom in de Geschiedenis

door G. GOYAU.

**Het Pausdom leider en meester
van het recht.**

De leer van de rechten van God, tegengesteld aan de theorie van de rechten van den vorst, had tot eerste gevolg, dat er rond preekstoel en altaar een geweldige muur werd opgetrokken, waarvoor de macht der leken wel ontzag moest hebben.

Maar er waren nog andere gevolgen en van nog grotere betekenis.

Terwijl het rechtsgebied van den keizer werd beperkt, werd dat van God uitgebreid.

Op den bodem van ieder politiek debat, heeft Proudhon gezegd, ligt een theologische kwestie; en dit komt meestal hier vandaan, omdat in de grond der zaak ieder politiek debat in wezen een rechtskwestie is; een recht wat zich ziet aangerand of een recht wat zich wil doen gelden. En hier vinden we de wegen, waarlangs het Pausdom, altijd er op uit om de menschen naar de hemelse stad te voeren, de aardse stad binnentrok.

Het Pausdom was in de middeleeuwen de vertegewoordiger van de moraal; men leerde in die tijd niet „macht maakt recht“: maar in naam van Christus kwam de Paus op voor het tegenovergestelde beginsel; en hij werd aldus de verklaarder van het recht.

Daarbij komt dat in bedoeld tijdperk de opvatting over God en de wijze waarop men

met Hem omging een geheel andere was, dan die van de moderne tijd.

Sinds enkele eeuwen reeds heeft het den schijn, dat de maatschappij zich meer tegenover God wil verdedigen dan zich aan Hem onderwerpen; men heeft wel eerbied voor Hem, maar wil Hem soms toch ook in bedwang houden. Heel beleefd laat men God het toekomstig leven regelen, maar in het tegenwoordige mag Hij, in zaken waar het moeilijk anders kan, slechts zo nu en dan optreden. Waar Hij wettelijk binnentreedt, worden de deuren ontsloten, maar op ander gebied wordt Hij slechts getolereerd en soms zelfs als een indringer beschouwd.

In de middeleeuwen stond God de menschen veel nader; was Hij veel meer tegenwoordig; Zijn handelen meer onmiddellijk en veel krachtadiger.

De sterrenkunde had nog niet de oude opvatting van het wereldstelsel omver gegooid en men had dus een minder zuivere opvatting van de Goddelijke onmetelijkheid. Men beschouwde God als minder hoog.

Het laïcisme had nog niet de verhoudingen in de maatschappij bedorven en men had een meer kinderlijk geloof in de Goddelijke voorzienigheid. Men schoof God minder ver weg. En vanwege de behoefte, welke men had aan een vertolker der gerechtigheid, werd de gelovige instinctmatig er toe ge-

bracht, om van de plaatsvervanger van God een zeer machtig persoon te maken.

Kinderachtig vreemd, meende de 18e eeuw — en zij heeft nu ook nog volgelingen — de vooruitgang der theocratie te moeten toeschrijven aan de heerszucht van sommige Pausen. Maar er zijn van die dingen, die nu eenmaal niet kunnen worden voortgebracht door individuele pretenties. Ver uitgaande boven de historische feiten, verpersoonlijkte deze theocratie het absolute: ook zelfs wanneer onze hoogmoed moeilijkheden maakt om het te erkennen, voelen wij een verlichting, wanneer wij de nabijheid voelen van het absolute en de mogelijkheid om het te grijpen, en dan klampen wij ons er aan vast als aan een stevig anker.

„Zodanig is de verering van de gelovigen „voor de Apostolische Stoel, dat het geenszins te vreezen is, dat iemand ooit in het „minst zal durven aanranden, wat hij eenmaal heeft vastgesteld.” In deze bewoordingen vroeg Childebert, een koning uit de 6e eeuw, aan Paus Virgilius bevestiging van enkele regelingen, welke hij ten gunste van kloosters getroffen had. Childebert was toen Heer en Meester, maar hij ziet heel goed in, dat het Pausdom de meester is van morgen; hij voelde de onzekerheid van de toekomst; alleen de Stoel van Petrus kon een waarborg geven.

Sedert de 6e eeuw wordt een recht slechts blijvend geacht, wanneer het door de H. Stoel geratificeerd is.

Een ieder ging tot de Paus om bevestiging te vragen van wat men had vastgesteld; of ter verdediging van een beslissing welke men genomen had en dit deed men om zich te behoeden tegen de aanmatiging van anderen of ook wel tegen die van zich zelf.

Vandaar het overwicht van de kerk op de middeleeuwse maatschappij.

Wanneer kloosters bang waren voor hun domeinen vanwege de hebzucht van som-

mige leken, dan riepen zij de bescherming in van de H. Stoel, droegen aan de Paus het eigendomsrecht over en betaalden daarvoor een jaarlijkse schatting: kwamen deze goederen in gevaar, dan deden zij een beroep op Rome, die de schuldige vorsten met straffen bedreigde. Een dusdanige bescherming werd genoemd „Roomse Vrijheid” *Libertas Romana*.

Vorsten en koningen volgden zelfs het voorbeeld van de kloosters. Zij gaven hun gebieden aan de Paus en behielden zelf het vruchtgebruik, om zich aldus het rustige bezit ervan te verzekeren.

Om een sterkere buurman te weerstaan oordeelde men het beter, zich tot de H. Stoel te wenden, dan de wapens op te nemen; en de Paus verdedigde dan het bestaansrecht der zwakke staten. Gaarne bood men den Paus de hoogheidsrechten aan van een veroverd land; het land had dan de schijn dat het recht bevestigde, wat het geweld veroverd had. Alfons graaf van Portugal. Ramirez koning van Aragon, bedreigd door zijn broeder, werden aldus vazallen van den H. Stoel. En deze machtige beschermer, wiens enig wapen de excommunicatie was, telde verder nog onder zijn beschermelingen de koningen van Engeland, Polen, Denemarken en Kief; de hertogen van Bohemen en Croatië en de graven van Provence.

Wanneer maar op de titelbadzijde van het belastingboek, de handtekening der Pausen stond, dan garandeerde dit aan den titularis een zekere veiligheid; zijn rechten werden er authentiek door en zijn vrijheden onaantastbaar. Nog in de 16e eeuw vindt men van deze Pauselijke garanties sporen terug; wanneer b.v. vorsten, hetzij door erfenis, hetzij door verovering, meesters waren geworden van een stuk land, dan zonden zij naar den Paus een gezantschap van onderdanigheid en wanneer de Paus dit gezantschap ontving en de onderdanigheid accepteerde, dan werd dit beschouwd als de meest krachtige

erkenning van de souvereiniteit; soms kwam dan wel eens een derde, mededingende macht tussenbeide, om te verhinderen, dat dit gezantschap van onderdanigheid werd toegelaten.

Dergelijke praktijken, die nog bestonden ten tijde van Macchiavelli, waren overblijfselen uit de Middeleeuwen, toen de Pausen zich niet alleen tevreden stelden, met aan het recht, in zover er aan getwijfeld kon worden, een oplossing te geven, maar het ook completeerde en er kracht aan gaf, door een soort nieuwe schepping, een hele reeks rechten, van welke de titularissen dachten, dat zij van goed allooi waren, maar waaromtrent men toch ook voelde, dat ze wel wat precair waren.

Als van zelf trad de Paus in de internationale betrekkingen. Op verzoek van de souvereinen zelf, beschermde hij ze tegen hun eigen willekeur, door met een godsdienstige ratificatie, kracht te geven aan de overeenkomsten welke getekend werden. Een vrede werd door eden geheiligd, alleen de de Paus kon hiervan ontslaan. Werd de eed toch geschonden, zonder de dispensatie af te wachten, dan liep men de excommunicatie in. Pauselijke notarissen namen acte van de verdragen, en in apostolische breven, met het zegel van de Paus, werden ze gepubliceerd. Zo verkregen de contractanten, dikwijls elkander wantrouwend, een ratificatie van het tractaat, door de handtekening van God, Die hun werk bevestigde.

„De Paus, zo schreef de rechtsgeleerde „Martinus de Lodi, kan de vorsten verplichten, de gesloten vrede te bewaren. De „misdad van het breken des vredes onder „vorsten behoort tot de rechtsmacht van de „kerk.”

Of het ging over eigendomsrechten óf vrijstellingen, over veroveringen óf verdragen, de middeleeuwen deden een beroep op het hof te Rome, om ze te bevestigen of te be-

schermen. Ten gunste van rechten, welke zij hadden of beweerden te hebben of om er meer kracht aan te geven of deze bij te zetten, namen de mensen van dit tijdperk hun toevlucht tot sancties, welke van nature geestelijk waren en welke alleen de Roomse kerk kon geven.

En zo groot was de toevloed van deze aanvragen en verzoeken, dat het hof van Rome er een speciaal registratiekantoor op nahield, waar de meest verschillende contracten werden gedeponeerd onder bescherming van de H. Stoel, de door God aangestelde verdediger van het recht.

Doordat ze ontsproten waren aan de menselijke wil hadden deze overeenkomsten een onzeker, veranderlijk en betrekkelijk karakter; daarom wilde men dat ze gegarandeerd en gezegeld werden met het wapen van de absolute macht. Doch dezelfde reden, welke de mensen er toe bracht om de hulp te zoeken van het Pausdom, bracht ook de H. Stoel er toe, om op te komen voor bepaalde rechten.

De gewoonte om zich te beroepen op Rome, hield de erkenning in, dat het menselijke recht nooit onafhankelijk is: men zondigde al direct tegen het gezond verstand en was bij voorbaat al veroordeeld, wanneer men in een conflict tussen recht en moraal, de willekeur als soeverein ging erkennen. Op zulke momenten echter kwam men in strijd met het Pausdom, zoals men op andere momenten er beschutting zocht.

De middeleeuwen zijn vol van strijd tussen Paus en vorst. En uit de voortdurende terugkeer van deze strijd, heeft men wel eens de conclusie getrokken, dat het wezen van de geestelijke souvereiniteit in zich de kiem droeg van opstand tegen de geestelijke macht: de zaak is echter veel ingewikkelder.

In ieder Christen-vorst is op de eerste plaats de christen, en daarna de vorst: tus-

sen deze twee mensen moet men onderscheid maken. De gelijkheid van alle christenen voor God, brengt voor de kerk mee, om aan allen, vorst of onderdaan, dezelfde lessen van moraal en godsdienst te geven. Doch de vorsten meenden, dat zij in deze met speciale onderscheiding moesten behandeld worden. Maar zonder er op uit te zijn om hen op hun fouten te wijzen, meende echter het Pausdom, dat zij die door hun verheffing zo hoog boven anderen gesteld waren, geen ergernis mochten geven aan de gewone mensen. Voor hun eigen zaligheid en ter geruststelling van het geweten der volkeren, eiste het Pausdom als een maatregel van algemeen belang, dat zij zouden gewezen worden op hun plicht, om de wetten van God te onderhouden.

In de 9e eeuw had Lotharius zijn vrouw Theutoberga verstiten om met Waldrada te kunnen trouwen. Opkomende voor het wettig huwelijk kwam Nicolaas I tussenbeiden. „Lotharius, zo schreef hij, heeft aan de Kerk schade berokkend. Op den troon verheven, heeft hij door zijn slecht voorbeeld, duizenden in de chaos van het verderf gebracht.” Zelf interpelleerde hij Lotharius; „Gij zijt geweken voor den drang uwer zinnelijkheid; gij hebt aan uw wel-lust den vrijen teugel gelaten; met genoeg hebt gij u geworpen in een zee van ellende, in het slijk onder het uitvaagsel.” En deze schanddaad verdiende straf. „Dat voortaan Lotharius voor allen zal zijn als een heiden en een tollenaar.”

In deze strijd stond Nicolaas aanvankelijk zonder bondgenoten. Alsof de fouten van een vorst wat te maken zouden hebben met de koninklijke onschendbaarheid, vreesden de bisschoppen, onderdanen van Lotharius, om hem op de betekenis te wijzen van de wil van God, hun andere Heer.

„Werp alle lafheid van u af,” schreef Paus Nicolaas, „Verre van u zij alle slaafse vrees. Zonder ophouden moet gij Lo-

tharius aanklagen en hem vermanen, zo als het past. Roept en verheft uw stem, dat zij klinken als een trompet, en wijst Lotharius op zijn misdaden.”

De plaatselijke synoden waren geneigd om absolutie te geven, maar de Paus handhaafde de wetten van de moraal en de hogere band welke de H. Stoel verbond met de bisschoppen van Lotharius, drong hen om onafhankelijk te blijven ten opzichte van de koning. Deze band bewaarde de waardigheid van hun apostolaat en de vrijheid van hun censuren.

In de 11e eeuw verbrak Philip I zijn eerste huwelijk om een gehuwde vrouw te nemen. Urbanus II kwam op Franse bodem en voor het volle concilie van Clermont was de eerste daad van deze Paus, Fransman van afkomst, om de Koning van Frankrijk te excommuniceren. „Wanneer het, zoals het betaamde, gij uw plicht als priester hadt vervuld,” zo schreef hij aan de aartsbisschop van Reims, „dan zoudt gij niet een misdaad ongestraft gelaten hebben, waar door tegelijk de wetten van de moraal en de Kerk zijn overtreden; en het is op U dat de schande moet terugvallen.”

In deze bewoordingen schudde het Pausdom de nationale bisschoppen wakker.

In de 12e eeuw verkreeg Philip August, die door zijn vrouw Ingeberga verlaten was, van te slappe bisschoppen, de nietigverklaring van zijn huwelijk en maakt Agnes van Meran koningin. Maar Celestinus dreigde hen met straf; Innocentius III legde het interdict op en Philip moest Agnes wegzenden. Tussen schuldigen maakte het canonieke recht geen enkel onderscheid; de strengheid der straffen werd niet afgemeten naar de rang welke men in de wereld bekleedde; maar vanzelfsprekend maakten ze meer indruk en meer opspraak, wanneer de machtigen erdoor getroffen werden. Hendrik IV van Duitsland, een kerk-rover, een belediger van gezanten en Paus

en bovendien een losbandige, moest drie dagen en drie nachten geknield liggen onder de muren van Canossa, alvorens Gregorius VII hem vergiffenis schonk. Boleslaus van Polen, de moordenaar van den H. Stanislaus van Krakau, werd door den Paus veroordeeld om als een paria rond te zwerfen; de excommunicatie, waarmede hij beladen was, sloot hem uit van alle landen en de legende van de wandelende Jood werd zijn geschiedenis. Hendrik II van Engeland, de vervolger van Thomas Becket en die misschien zelf, door een grillige uitlating, den moordenaar van den bisschop het wapen in de hand geduwd had, moest een openbare penitentie doen op het graf van den martelaar, Raymond II van Toulouse, die een legaat van Innocentius III had gedood, moest een geeseling ondergaan onder het portaal van de S^t. Gillis, om weer met de kerk verzoend te worden.

Dit waren geen politieke wraaknemingen maar penitenties.

Wetgevers van beroep, beschouwden de koningen zich zelf zeer gaarne boven de wet. Maar de Pausen traden daartegen op en onvermoeid bleven zij opkomen voor het instinct naar het goede, wat vooral in de meest eenvoudige zielen nog levendig was. Onweerstaanbaar, maar lang niet altijd zonder moeilijkheden, bleven zij optreden tegen de overtreders van de moraal.

„Waar vindt men, dat de soeverein het „privilege heeft van de onstrafbaarheid” zo schreef Gregorius VII; „Toen de Heer „aan Petrus zeide: weid mijne lammeren, „weid mijne schapen, maakte hij geen uit- „zondering voor de vorsten.”

Zo durfden de Pausen de koninklijke mantel oplichten, voor welker glans het episcopaat soms verblind werd en spraken zij een soevereine veroordeling uit over den christen, die van deze mantel de drager was.

En de gevolgen waren dat deze veroor-

deling terzelfder tijd den christen en het hoofd van den staat troffen.

De geëxcommuniceerde, die geen boetvaardigheid wilde doen, verloor de steun van de wetten der moraal en der mensen; en zonder deze heeft het leven van een individu geen enkele waarborg meer. De trouw zijner vazallen en de gehoorzaamheid zijner onderdanen werden onzeker; zijn rechten waren vervallen; daar hij zelf de begrippen van recht en onrecht had weggegooid, waren deze begrippen ten opzichte van hem opgeheven.

Zo was het publieke recht in sommige landen.

Toen in 1076 Hendrik IV geëxcommuniceerd werd eisten de wetten van het Rijk, dat zijn afzetting volgde. Maar Gregorius VII suspendeerde deze wettelijke gevolgen en eerst in 1080, toen de keizer voor de derde maal werd geëxcommuniceerd, werd hij formeel door den wil van den Paus afgezet. Want de Pausen konden aan de excommunicatie een politieke sanctie verbinden.

Soms was dit het interdict; een eigenaardige en mysterieuse verbanning, door den stedehouder van Christus, aan Christus zelf opgelegd. Wanneer een gebied met interdict geslagen was, dan werden de altaren leeg, Jesus daalde er niet meer op neer. En om dan van deze geestelijke vasten bevrijd te worden, dwong het volk den vorst, om zich met God te verzoenen, opdat hij niet langer een voorwerp van besmetting blijven zou, waarvoor God de vlucht genomen had.

Soms nog verbond de Paus aan de excommunicatie, het formele bevel van afzetting; „Ik bind Hendrik met de banden van het anathema,” verklaarde Gregorius VII, „ik ontnem hem alle macht en alle koninklijke waardigheid. Ik verbied ieder Christen, om hem als vorst te gehoorzamen, en „al degenen die hem den eed gezworen hebben, zijn daarvan ontslagen.”

Zo werd Jan zonder Land afgezet door Innocentius III en Frederik II door Innocentius IV.

Wij hebben hier de kwestie „Godsdienst en Politiek” op één punt bezien; maar er waren in de Middeleeuwen nog andere aanrakingspunten.

De politieke theorieën, die de wettigheid van het gezag afhankelijk stelden van het onderhouden van bepaalde morele verplichtingen, leerden dat de moraal meester is over de politiek. Welnu, de moraal had zijn verpersoonlijking in het Pausdom.

De vorst, hoofd van de staat, was onderdaan omdat hij Christen was. In de tijdperken dat het Christendom de geesten beheerste, werd de macht opgevat niet als een erebaantje dat men door overerving had gekregen en dat geen enkele verantwoordelijkheid meebracht, maar als een last, welke door God was opgelegd en de rechten van de souvereiniteit waren aan de vorsten slechts gegeven om de verplichtingen van die last te volbrengen.

Deze rechten waren dus niet absoluut, maar ondergeschikt aan een doel; en men behield deze rechten, zolang als men ze goed gebruikte om het gestelde doel te volbrengen.

De macht was een publiek ambt en de koning een ambtenaar; en de belangen van den dienst staan boven de grillen van den ambtenaar. Het is niet geoorloofd dat de koning zijn rijk beschouwt als een tabula rasa, waarop hij naar willekeur instellingen en wetten kan opbouwen; er zijn oude rechten welke hij heeft te respecteren; vroegere wetten, welke hij niet naar eigen goeddunken kan afschaffen en tenslotte de moraalwet waaraan ook hij onderdanig is.

Toen Lodewijk XV nog een kind was en men hem zou leren besturen volgens heidense zeden, toonde zijn leermeester hem de menigte en zeide: „Sire, dat alles behoort u

toe.” Dit is juist het omgekeerde van de politieke theologie der Middeleeuwen.

Maar deze theologie werd niet te niet gedaan, wanneer een koning een of andere limiet overtrad; de koning maakte dan misbruik en afzetting van de schuldige was de straf voor dit misbruik. Het volk vroeg deze afzetting om wille van de rechtvaardigheid en de vrijheid. Maar wie zal deze afzetting uitspreken?

Het volk zelf? Dat zou mogelijk zijn. Het beweert het recht daartoe te hebben en verschillende malen heeft het van dit recht gebruik gemaakt; in 1077 b.v. toen het Hendrik IV afzette en Rudolf van Zwaben koos.

Maar iedere vereniging is verdeeld in zich zelf; er is een meerderheid en een minderheid, die ieder meer hun eigen belang dan wel het recht verdedigen; en bovendien voor het recht van afzetting heeft de onderdaan meer schrik dan de soeverein.

Zulk een daad, wanneer ze urgent is, is gevaarlijk en moeilijk; het volk wil het wel doen, maar het is bang als ze het gedaan heeft, en daarom geneert het zich, zich zo machtig te voelen. Men vreest de onbestendigheid. En zie hier het grote verschil tussen middeleeuwen en modernen, die kinderlijk blij zijn wanneer zij een act van souvereiniteit gesteld hebben en die dikwijls gelijken op kinderen, die hun speelgoed kapot maken, om voor zichzelf te bewijzen, dat het hun speelgoed is.

Maar wanneer de middeleeuwen zich slecht voorbereid voelen om te beslissen, over de legitimiteit van een vervallenverklaring, wie zal dan deze vervallenverklaring wanneer ze noodzakelijk is, moeten uitspreken?

Dat zal de Paus zijn!

Hij is soeverein rechter over de juistheid van het menselijk handelen; dit is een major vastgesteld door de dogmatische theologie, bevestigd door de feiten.

„Van deze plaats, waarop ik gesteld ben,

moet ik, zo ik wil of niet, aan alle volken de waarheid en de gerechtigheid verkondigen," zo schreef Gregorius VII aan de Longobarden.

Welnu, men is geen koning (rex) wanneer men niet juist (recte) handelt; dat is de minor vastgesteld door de moraal theologie, hoewel de feiten er dikwijls niet naar zijn. De Spaanse bisschoppen in de 6e en 7e eeuw, Jonas en Hincmar in de 9e eeuw verkondigden deze waarheid als een bedreiging voor de koningen.

En Nicolaas I schreef aan de bisschop van Metz: „Zorg dat de koningen zich laten leiden door de gerechtigheid; en zo dit „niet geschiedt moet ge ze eerder als tyran „dan als koning beschouwen; en in plaats „van aan hen onderdanig te zijn, moet gij „hen weerstaan.”

Om aan de Paus een soevereine jurisdictie toe te kennen over de vorsten, is het voldoende deze major en minor bij elkaar te brengen tot een syllogisme, zoals de middeleeuwen dat deden.

Maar in deze minor blijft een term vaag; wie zal bepalen de *rectitudo*, het juiste gedrag der koningen? Het Pausdom bepaalt dit, evenals het zich zelf ook het toezicht daarover geeft.

De soeverein heeft een sociale functie, welke hem plichten oplegt. Komt hij deze niet na, of schendt hij ze, dan is hij ongehoorzaam aan God. In hun tijd werd aan de Angel-saksische koningen en de Carolingers deze les geleerd, en het Pausdom breidde ze uit over alle soevereinen van de middeleeuwen. Zij stonden onder de keizer als onder-plaatsvervangers van God en de Pausen waakten er voor dat dit onder-*vicariaat* goed werd waargenomen. Zo niet dan zou er een scheur ontstaan in het bouwwerk van het Goddelijk plan.

Aldus was iedere vorst in zekere mate, verantwoordelijkheid verschuldigd aan de

H. Stoel voor zijn gedrag jegens de onderdanen.

Philip I van Frankrijk was een slecht mens en een trieste figuur. Gregorius VII schreef aan het Franse episcopaat: „Het „Franse Koninkrijk, eertijds zo glorievol en „zo machtig was reeds sinds lang zijn glans „aan het verliezen; de tekenen van deugd „ziet men vervangen door tekenen van be- „derf. Maar thans schijnt het alle glorie te „hebben verloren, want de wetten worden „veracht, de gerechtigheid met voeten ge- „treden en ongestraft worden er de meest „schandelijke, wrede en betreuenswaardige „misdaden bedreven en wel zo ongestraft „dat de losbandigheid wet schijnt te zijn ge- worden.”

De ellendige toestand van het koninkrijk beschrijvend, voegt hij er aan toe: „Uw „koning is de oorzaak van al die rampen; de „naam van koning verdient hij niet, maar „tyran; gegrepen door de duivel verbrast „hij zijn leven in misdaad en schande. Als „een nietsnutter de scepter dragend, geeft „hij niet alleen door de zwakheid van zijn „bestuur aan zijn onderdanen de gelegen- „heid tot het kwade, maar spoort ze ook er „toe aan door zijn voorbeeld. Als een rover „perste hij grote sommen af van de kooplui „die naar de Franse jaarmarkt kwamen; de- „ze ten hemel schreiende misdaad overdekt „hem voor altijd met schande en schaamte. „Maar gij mijne broeders hebt ook schuld, „daar gij zijne misdaden steunt, door niet „met bisschoppelijke kracht op te treden. „Daarom eisen wij van U, om met den ko- „ning te spreken, opdat hij het onrecht tegen „de kooplieden zal herstellen.” en de Paus eindigt met Philip te bedreigen met de *ex-communicatie*.

De correspondentie van de middeleeuwse Pausen is vol van dergelijke waarschuwingen.

Een verdrukt koninkrijk is in hun ogen

een deel van de Christenheid, dat lijdt; noch de Paus, noch de rest van de Christenheid mogen daarvoor ongevoelig blijven. Iedere ongestrafte misdaad lijkt het Pausdom een versterking van de wereldeconomie; en het wil dat heel de wereld daartegen de stem verheft. Telkens schrijft Nicolaas I brieven aan de vorsten, dat zij toch alle pogingen zullen aanwenden, dat Lotharius weer zijn vrouw zal terugnemen. Alexander III slaat met interdict iedere gelovige, die nalaat een misdadiger aan te brengen, wanneer hij weet, waar hij te vinden is.

Het rijk van het kwaad in een bepaald land, is een kwaad voor de naburige landen. De middeleeuwse Pausen hebben een nauwkeurige opvatting van de eenheid der Christenwereld, en deze opvatting is de leidster voor hun optreden. De kritiek door Paus Gregorius VII uitgeoefend op het gedrag van Philip I wordt door de politici van het ancien- en modern régime veroordeeld, als een aanslag op de onafhankelijkheid van het Franse koningschap; doch dit komt omdat de politieke opvattingen volkomen veranderd zijn.

Het woord „Frankrijk” in de tegenwoordige tijd, brengt onmiddellijk in onze gedachten, het idee van een lange lijn grenzen; wij zien direct waar iedere natie gescheiden is van de rest van de wereld.

Maar voor Gregorius VII was het Franse koninkrijk geen apart lichaam, geen eigen organisme, maar een lid van een lichaam en een deel van een organisme: en dit lichaam, dit organisme heette **de christenheid**.

„De Paus, zeide Innocentius III, is gesteld boven de naties.” Hij vordert geen suprematie over ieder hunner apart genomen, maar allen vormen een geheel waar hij boven staat. Door middel van legaten spreidt het Pausdom zijn invloed uit; het stuurt ze heel Europa door, op ongeregelde tijden en soms ook zonder bepaalde zending; zij ver-

tegenwoordigen de Apostolische Stoel, geven in zijn naam raad, spreken recht en treden op tegen de groten ter bescherming van de kleinen. De Pausen wilden dat ze onschendbaar waren, maar kregen dit niet altijd van de vorsten gedaan; doch de zending alleen al van deze personen, was een manifestatie; het Pausdom toonde hiermee zijn wil en zorg, om in blijvend contact te zijn met de wereld, om goed en juist geïnformeerd te zijn, om zijn diensten te geven, daar waar men er om vroeg en soms zelfs om diensten op te leggen.

Want de Apostolische Stoel beschouwde het niet alleen als een plicht, maar ook als een recht, om het verkeerde goed te maken en de orde te herstellen. Toen Gregorius legaten aanwees, „om de eenheid in het koninkrijk Duitsland te herstellen” was hij ervan overtuigd een der plichten van zijn ambt te vervullen.

„Dank zij de kerk van Rome, zo schreef „Josef de Maistre, was de grote Europese „Grondwet afgekondigd, niet enkel op papier of door de stem van herauten, maar „in de harten van heel Europa, wat toen „katholiek was.”

Maar laten wij ons niet op een dwaalspoor brengen door het woord „grondwet” Er is hier geen enkele overeenkomst, met de constitutionele fictie, waarmee het huidige Europa zo wegloopt nl. de fictie van de monarch, die regeert, maar niet bestuurt.

Het publieke recht in de middeleeuwen echter, stond slechts aan den vorst toe te regeren, indien hij werkelijk van het besturen een beroep maakte; maar de daden van dit bestuur waren onderworpen aan een controle; en de sanctie op deze kon zijn de afzetting van den vorst door den Paus, de opperste rechter van de Christenheid.

Op den langen duur echter ging dit wapen afstompen, en de mensen werden toen onmachtig, om de hoger geplaatsten onder

hen te plooiën naar de gerechtigheid. De filosofen speelden met deze onmacht een struisvogelpolitiek en wilden ze niet zien; maar zij begonnen zich tegen het misbruik van de macht te verzetten door het begrip zelf van de macht aan te tasten en om de rechten van de staat te beperken, gingen zij de functie van de staat miskennen.

De volkeren meer praktisch aangelegd, gingen de opstand van den vorst tegen het recht, beantwoorden met een opstand tegen den Souverein.

Op het eerste gezicht zal het misschien de schijn hebben, dat de kritiek van de Pausen op de vorsten, een permanent gevaar was voor de gestelde orde. Maar wanneer men de zaak grondiger onderzoekt, zal het blijken dat deze kritiek de wereld gespaard heeft voor een aantal revoluties, doordat deze voorkomen werden, door de vorsten tot inkeer te brengen of hen van hun tronen vervallen te verklaren. En voor de rechten van de vorsten én voor de rechten van de volkeren was de Pauselijke suprematie tegelijkertijd een grens en een garantie.

In onze moderne tijd heeft men geen bezwaar tegen de bemiddeling van de H. Stoel in de betrekkingen der Staten onderling; maar men begrijpt minder goed haar inmenging in de binnenlandse aangelegenheden dezer staten.

De afzetting van een vorst b.v. wordt gekwalificeerd als een inbreuk, maar de Treuga Dei, de Godsvrede, als een weldaad.

Dit verschil van appreciatie zou de Pausen van de 12e eeuw verbaasd hebben; want zowel in het ene als in het andere geval traden zij op als soevereine rechters, als beschermers van de Christelijke orde en vertegenwoordigers van het recht. Was het zelfs niet veel vermeteler, om de wetten te stellen aan het leven in den strijd, waar de mens al zijn energieën ontketende, dan om door te dringen in de politiek van een volk?

Wanneer er kwesties waren, waren de Pausen als bekrachtigers van de tractaten, van nature aangewezen om deze kwesties op te lossen. Als bewakers van het recht, konden zij door hun optreden tegen onrechtvaardige aanrandingen, een oorlog voorkomen.

Maar zij deden meer; zij maakten de ontwapening tot een instituut. De „Godsvrede” welke op sommige dagen van de week de private oorlogen verbood, was in de Midi ingevoerd door het concilie van Elne en in Bourgondië door het concilie van Montroud. Op het concilie van Clermont werd deze Treuga Dei door Paus Urbanus II verder uitgebreid. Hij beperkte het aantal dagen van oorlogvoering; beperkte ook de rechten der strijders. Uit kracht van de Godsvrede genoten geestelijken, monniken en vrouwen een blijvende onschendbaarheid; Uit kracht van de Treuga Dei was het verboden, gedurende hele tijden van het jaar, den degen te trekken. Door de oorlogvoerenden tot werkeloosheid te verplichten gaf het Pausdom hun tijd om te onderhandelen. Het kende hun lust tot strijd, maar het wist ook hoe de overwinning bemoedigt en het verlangen verdubbelt om nog eens te overwinnen. Rome beval, dat op bepaalde tijden degens en trompetten bleven opgeborgen en dan gingen de onderhandelaars rond en deze onderhandelaars waren heel dikwijls Pauselijke gezanten. En het was aldus dat de Germaanse stammen ophielden, om de oorlog als hun voornaamste bezigheid te beschouwen. Wanneer men zich strict aan de voorschriften van Urbanus gehouden had, dan zou inderdaad de oorlog onmogelijk zijn geweest.

Zo deed de invloed van het Pausdom zich overal gevoelen, onwelkom voor sommigen, maar weldoende aan allen. Het liet geen smadelijke overwinningen toe, noch onverdiende nederlagen; het liet niet toe dat

iemand de maatschappelijke orde aanviel, om deze naar zijn lusten te vervormen of naar het beeld van zijn dromen; het beschermde de zwakken en maande de sterken tot voorzichtigheid en aldus herstelde het Pausdom het evenwicht en bracht het de ware gelijkheid. In één woord het beschermde de wereld tegen de grillen der individuen.

Dat de Pausen op hun beurt grillen hadden is begrijpelijk en is waar. Wanneer men eenmaal in deze wereld in een bestuursfunctie is geplaatst, dan is het moeilijkste werk, zich zelf te besturen. Bovendien handelden de Pausen in naam van God, een verheven gedachte, welke echter het gevaar in zich sluit, dat de Paus de overtuiging kon meedragen, dat zijn optreden zelf een eer was voor God.

Maar deze gedachte droeg toch ook in zich zelf weer het geneesmiddel. Zij moest wel de hoogepriester matigen door het vooruitzicht van zijn verantwoordelijkheid; en wanneer hij verder daarbij nog dacht aan de banden, waarmee hij aan God en Petrus verbonden was en aan de hele reeks van Pausen, banden welke niemand van zijn opvolgers ooit zou kunnen ontbinden of loochenen; wanneer hij verder nog dacht, dat van dag tot dag zijn woorden en daden werden ingeschreven in de acten van de H. Stoel, dan moest zijn ziel wel van schrik bevangen worden.

Over het algemeen ontmoet men dan ook bij de Pausen van de middeleeuwen, vooral bij de grote Pausen dit treffende mengsel van trots en vrees.

Omdat het Pausdom een goddelijke universele autocratie is, kon het zelfs in de meest schitterende successen ontsnappen aan de algemene wet, waaraan alle despoten onderworpen zijn, dat zij nl. eindigen in krankzinnigheid.

Gregorius VII. Innocentius III, Bonifacius VIII, meesters over zielen, tronen en legers,

wisten het gevaar aan hun macht verbonden te bezweren; en heel weinig waren de ogenblikken, waarop zij tekort schoten in het meester blijven over zich zelf.

Gedurende dit tijdvak verscheen Gods plaatsbekleder niet op het wereldtoneel als een Deus ex machina, wiens verschijning te juister tijd, het stuk ontwarde of op een ander spoor bracht; neen, hij had inderdaad de hoofdrol.

Zelfs is het niet juist om van „bemiddeling” te spreken; in het leven der middeleeuwen bemiddelt het Pausdom niet, maar het was een der elementen van dit leven.

Wanneer tegenover bepaalde misbruiken het Pausdom stom bleef, dan hadden de middeleeuwers de overtuiging, dat het zijn rechten niet gebruikte en in zijn plichten tekort schoot. En daarover verwonderd ging men dan het Pausdom sommeeren om de onderdrukten te verdedigen. In de beste jaren van de middeleeuwen hebben verschillende Pausen op dit gebied verwijten moeten horen; ze kunnen beschouwd worden als de eerste uitingen van de komende hervorming, en jammer dat er niet altijd aan deze heilige verontwaardiging die aandacht gegeven is, welke ze als aankondigers van Luther hadden verdiend.

Bestudeert men deze klachten, welke men tegen den Paus had, dan is het over het algemeen, niet hun ingrijpen, waartegen men bezwaar had, maar veeleer hun zwijgen en hun nalatigheid. Geenszins waren deze klachten uitingen van een latente vijandschap, maar veeleer uitingen van verwachtingen en verlangens van de Katholieke wereld.

Het werk der Pausen had aan het bewustzijn van de volken een zeer hoge opvatting gegeven van het Pausdom en deze opvatting had weer zijn invloed op de instelling. Het feit schiep de idee en de idee

ontwikkelde op zijn beurt het feit. Hoe meer het Pausdom zich verhief, des te groter werd de opvatting der Christenwereld, en hoe groter deze opvatting was, des te meer verhief zich het Pausdom. Er bestond als het ware een wedstrijd van Paus en gelovigen om altijd hoger de Stoel van Petrus te verheffen. Nicolaas I. Gregorius VII en Innocentius III waren eerste-klas figuren om aan de pauselijke stoel glans bij te zetten; maar zij deden het niet alleen.

Om de grootste morele kracht, welke de wereld ooit gekend heeft, tot actie te brengen hadden zij de medewerking en de onweerstaanbare drang van alle verschoppelingen uit hun tijd; verlaten vrouwen, beroofde geestelijken, onrechtvaardig verjaagde vorsten, outlaws van den huiselijken haard, van een troon of van een heiligdom, uitgeschudde kooplieden en verdrukte onderdanen. Zij allen gingen tot de Paus; natuurlijk, als vertegenwoordiger van het recht.

Van de verschillende delen van de wereld kwamen personen van iedere leeftijd en iedere stand, welke geweld van hun heren vreesden, of schuldigen aan welke misdaad ook, naar de Kerk van Rome, als naar de universele moeder en zij vroegen haar om heil, niet alleen voor hun zielen, maar ook voor hun lichamen.

Wat Nicolaas I schreef in de 9e eeuw, was de juiste gang van zaken, welke bestaan bleef tot het vertrek der Pausen naar Avignon; „Ik zal alles tot Mij trekken, „heeft Jesus gezegd: Deze profetie schijnt „zich ook nu nog te verwerkelijken, nu naar „Rome alle verdrukten komen, die verlangen dat het gemoed van den Apostel zich zal verenigen met het hunne, om den verdrukker terecht te wijzen en tot boetvaardigheid te brengen.”

Op hun apostolische tochten werden de Pausen opgewacht, door mannen en vrouwen die in zorgen zaten, en die blij waren,

dat zij de gerechtigheid konden naderen. Op het concilie van Clermont in 1094 verdedigde Paus Urbanus II koningin Bertha tegen Philip I en in 1095 op het concilie van Plaisance, vroeg op haar beurt keizerin Praxedis, die door Hendrik IV slecht behandeld was, Paus Urbanus om hulp. Hildegardis, gravin van Poitiers, komt in 1119 op het concilie van Reims, om zich bij Calixtus II te beklagen, dat haar echtgenoot haar verstoten heeft. En aan de voeten van dezen eerbiedwaardigen rechter vonden alle ongelukkigen steun en hulp.

Sinds dat men aan het Pausdom de rol van openbaar ministerie had toegekend, welk ambt alle middeleeuwse pausen, groot of onbekend, trouw hebben vervuld, was de Pauselijke macht zonder grenzen.

Door hen te dwingen naar hun geweten te luisteren of hun grillen in te tomen, dwong het zelfs de machtigste vorsten, met het Pausdom rekening te houden, zelfs in de kleinste zaken.

Sinds drie eeuwen heeft thans het vorstenabsolutisme, aan de Pausen het stilzwijgen opgelegd; het is thans de pers, welke in de moderne tijd, de zending overnam, welke eertijds door het Pausdom werd vervuld; zij wil nu de volksopinie vertegenwoordigen, de soevereinen controleren, hun willekeur aan banden leggen en hun misbruiken aan de kaak stellen. De Pers heeft zich nu van alles meester gemaakt, terwijl zij haar heerszucht zeer hoog en haar naspelingen zeer laag stelt.

Ik ken geen andere vergelijking, welke beter doet begrijpen de langzame onvermijdelijke ontwikkeling van het Pauselijk overwicht in de middeleeuwen.

„Men moet deze wereld verlaten, om iets te vinden, wat aan uwe belangstelling ontgaat”; zo schreef St. Bernardus aan Paus Eugenius III. Het Pausdom handhaafde in naam van God het recht en deed dit gedu-

rende de eeuwen, dat men in de souvereiniteit van God geloofde. In een tijd dat men geloofde aan de souvereiniteit van het volk, tracht thans de pers op te treden als handhaver van het recht, in naam van de mensen.

Het Pausdom had zijn mandaat van God en het werd telkens hernieuwd door het vertrouwen, wat de mensen in Rome stelden.

CORRECTIE

In het artikel „Het Pausdom in de Geschiedenis” Het Oosterse Schisma; lezen we op blz. 12 van deze jaargang, aflev. I; laatste alinea:

„Van de aanhangers van het schisma mag geen enkele afzwering geeist worden; men zal hun slechts vragen naar de wil om zich weer te herenigen; en door daaraan te voldoen zullen zij ophouden gescheiden te zijn.”

Deze passus was misschien juist, toen Goyau deze voor het eerst neerschreef; maar zeker is ze niet juist meer, thans na Pinksteren 1918, de datum van het inwerking treden van het nieuwe kerkelijke wetboek.

De nieuwe kerkelijke wet toch trekt in canon 2314 één lijn voor afvalligen, ketters en schismatieken. Ze vallen onder dezelfde kerkelijke straffen en voor de absolutie daarvan wordt ook van schismatieken een afzwering geeist.

Dit is overigens zeer logisch, daar na de afscheiding van de Oosterse kerk er nieuwe dogmaverklaringen geweest zijn, o.a. de onfeilbaarheid van den Paus, welke door de schismatieken niet worden aangenomen, zodat bijgevolg er feitelijk geen onderscheid meer is tussen ketters en schismatieken.

We maken hier tevens gebruik voor een andere correctie, door te wijzen op de paginering van Nummer 2 van deze jaargang, welke geheel foutief is, daar ze loopt van 1—48, terwijl het moet zijn 49—96.

We moeten en kunnen aan de lezers zelf overlaten, deze correctie in de paginering aan te brengen. Bij de opgaven van een inhoud aan het einde van den 2en jaargang zullen we met een verbeterde paginering rekening houden.

DE WOORDEN VAN JEZUS.

O woorden van Jezus!
Uit „de Schuilplaats des donders”
houdt gij uw zoeklicht op zonde gericht.
Wie kan verdragen
uw mokerslagen,
voor welke 't graniet van de rots zelfs zwicht?

O woorden van Jezus!
Gij komt uit de bron van Gods hart,
Gij daalt op ons neder,
liefelijk en teeder;
zoo zacht als een regen bij nacht.
Want uw parelen zijn tranen,
begrepen door tranen —
en uw druppelen weerspiegelen Gods lach.

O woorden van Jezus!
Vuurgloed en vlam uit Zijn brandende hart,
gij zijt lelies aan stengels van liefde,
de liefde van Hem, die leed onze smart.

O stralen van 't eeuwige leven!
waarin al het aardsche verglijdt,
gij doet mij, vrij en ontheven,
door tijd-looze ruimte zweven:
ster op de baan der eeuwigheid.

G. E. Alers.

TROPIC BAKERY

E. & G. MARTIJN
RODEWEG 147 - TELEFOON 1340
CURAÇAO

UITSLUITEND 1ste KWALITEIT BROOD KOEK en BANKET
SPECIALITEITEN IN TAARTEN, CAKES EN KOEKSOORTEN.
MACHINAAL-HYGIENISCH-MODERN

ZIEN IS LIEVEN!

DIT GELDT
OOK VOOR U!

Heeft U vaak hoofdpijn of last bij het lezen dan zal een goede bril U zeker helpen. Komt U aan, dan zullen wij

U gaarne vakkundig adviseeren.

Hier zult U veel last en ongerief in de toekomst vermijden.

SPRITZER & FUHRMANN

- VOOR MODERNE OPTIEK -

MUSIC & SPORT

Biedt de Athleten

een zeer uitgebreide sortering
SPORTARTIKELEN aan; van

PRIMA KWALITEIT ▶

Tegen redelijke prijzen !

KLIPSTRAAT 1 BREEDESTRAAT 2 TEL. 2048

**S
H
O
P
P
E**

COOPERATIEVE VEREENIGING EN NIJVERHEID EN FILIALFN

Otrabanda Punda. Telefoon 2287 - 2094

Het meest betrouwbare adres voor alle soorten

Verfwaren Olie en

Schoenmakersartikelen

Religieuze artikelen — Gouden Sieraden.

Het beste voor uw geld !

P E T

GEDISTILLEERDE

MELK

is verkieslijk **boven** alle andere,
wegens haar onveranderlijke kwaliteit

FAMILIES EISCHEN

P E T

PHONE 2237

VERTEGENWOORDIGER
JOHAN E. MAURICIO

DE LANNOY & Co

TELEFOON 2281

BOTICA CENTRAL

Het adres voor het klaarmaken
van uw recepten. Ruime voor-
raad Patentgeneesmiddelen.

SHELL MOTOROLIE

EEN WELDAAD VOOR UW MOTOR

EL CHICO

BREDESTRAAT PUNDA

No. 33 TELEFOON : 1514

JOSSY CAPRILES & Co.

Het beste adres voor kleding van distinctie

Groote sorteering

HEEREN ARTIKELEN

VOOR BETROUWBAARHEID, WELWILLENDHEID EN COULANTE BEDIENING... IS : EL CHICO